

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 2ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

**Νικόλαος Μπεζαντάκος, Καθηγητής
του Παν/μίου Αθηνών**

Αμφιλόχιος Παπαθωμάς, Επίκ.

Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών

**Ευαγγελία Λουτριανάκη, Φιλολόγος
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης**

**Βασίλειος Χαραλαμπάκος,
Φιλολόγος**

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Αλέξανδρος Κεσίσσογλου, Αναπλ.

Καθηγητής του Παν/μίου Ιωαννίνων

Μαρίνα Δεδούλη, Σχολ. Σύμβουλος

Γεωργία Κατσαγάνη –

Γιαννακοπούλου, Φιλολόγος

Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Δημήτριος Καλανδράνης,

Σκιτσογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σπυρίδων Καράμπαλης, Φιλόλογος

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ
ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ**

**Σωτήριος Γκλαβάς, Μόνιμος
Πάρεδρος του Παιδαγωγικού
Ινστιτούτου**

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Σεβαστιανή Μακρή, Ζωγράφος

**ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

**Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Νικόλαος Μπεζαντάκος
Αμφιλόχιος Παπαθωμάς
Ευαγγελία Λουτριανάκη
Βασίλειος Χαραλαμπάκος**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

Ελληνικά Γράμματα

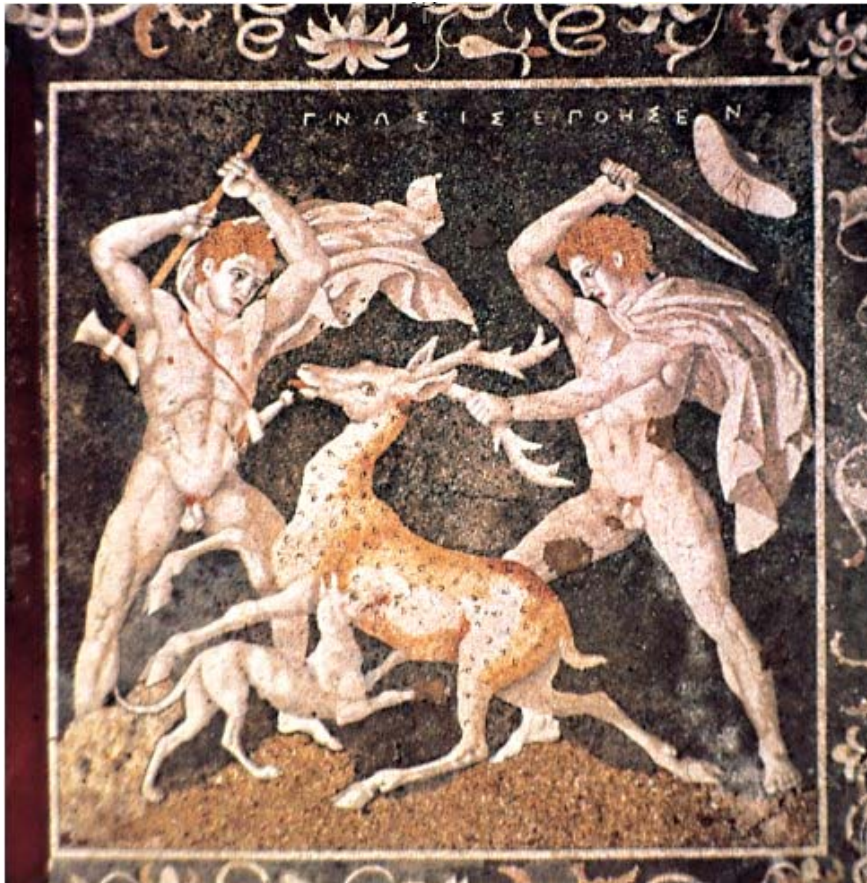
Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ



Τόμος 2ος

Ενότητα 6



**Ψηφιδωτό δάπεδο από την Πέλλα
με παράσταση κυνηγιού ελαφιού
(τέλος 4ου αι. πΧ.)**

Η ομορφιά δεν είναι το παν

Α. Κείμενο Οι πασίγνωστοι μύθοι του Αισώπου ήταν ευχάριστο και διδακτικό ανάγνωσμα όλων των εποχών. Ξεχωρίζουν για τη διεισδυτική ματιά και την ευφυΐα του δημιουργού τους, αναδεικνύουν με χιουμοριστικό πνεύμα τις ανθρώπινες αδυναμίες και παραινούν για τη διόρθωσή τους. Μια από αυτές είναι και η υπερεκτίμηση της φυσικής ομορφιάς, την οποία πλήρωσε ακριβά το ελάφι του μύθου που θα μελετήσετε.

“Έλαφος εὐμεγέθης ὥρα θέρους διψῶν παραγίνεται ἐπὶ τινα πηγὴν διαυγῆ καὶ βαθεῖαν καὶ πιὼν ὅσον ἤθελεν προσεῖχεν τῇ τοῦ σώματος ἰδέᾳ. Καὶ μάλιστα μὲν ἐπήνει τὴν φύσιν τῶν κεράτων ὡς κόσμος εἶη

παντὶ τῷ σώματι. Ἔψεγεν δὲ τὴν
τῶν σκελῶν λεπτότητα ὡς οὐχ
οἴων τε ὄντων φέρειν πᾶν τὸ
βάρος. Ἐν ᾧ δὲ πρὸς τούτοις ἦν,
ὑλακὴ τε κυνῶν αἰφνιδίως
ἀκούεται καὶ κυνηγέται πλησίον.
Ὁ δὲ πρὸς φυγὴν ὄρμα καὶ μέχρις
ὅπου διὰ πεδίου ἐποιεῖτο τὸν
δρόμον, ἐσώζετο ὑπὸ τῆς
ὠκύτητος τῶν σκελῶν. Ἐπεὶ δὲ εἰς
πυκνὴν καὶ δασεῖαν ὕλην
ἐνέπεσεν, ἐμπλακέντων αὐτῷ τῶν
κεράτων ἑάλω, πείρα μαθὼν ὅτι
ἄρα ἀδίκος ἦν τῶν ἰδίων κριτῆς
ψέγων μὲν τὰ σώζοντα, ἐπαινῶν
δὲ τὰ προδόντα αὐτόν.

Μύθος του Αισώπου (διασκευή)



Γλωσσικά σχόλια

ὄ/ή ἔλαφος = το ελάφι

ὄ/ή εὐμεγέθης, τὸ εὐμέγεθες
= αὐτός που ἔχει μεγάλο μέγεθος,
ο μέγας (πβ. ν.ε.: μεγαθύνω,
μεγεθυντικός)

ἡ ὥρα = η εποχή (πβ. ν.ε.: ὥρα,
ωραίος)

παραγί(γ)νομαι = φτάνω κοντά
τινά (ἀόρ. αντων. τίς, τίς, τί)
= κάποια

ὄ/ή διαυγής, τὸ διαυγές = καθαρός
(πβ. ν.ε.: διαύγεια, αυγή)

πιών (ρ. πίνω) = αφού ήπια

προσεῖχεν τῇ τοῦ σώματος ἰδέᾳ =
παρατηρούσε τη μορφή του
σώματός του

μάλιστα = πάρα πολύ, κυρίως

**ἐπῆναι (ρ. ἐπαινέω, ἐπαινῶ) =
επαινούσε**

**ἡ φύσις = η φύση, η μορφή (πβ.
ν.ε.: φυσικός)**

**ὡς κόσμος εἶη παντὶ τῷ σώματι =
με την ιδέα ὅτι ἦταν στολίδι για ὅλο
το σῶμα του**

**ψέγω = κατηγορώ, κατακρίνω (πβ.
ν.ε.: ψεγάδι, ψόγος, αψεγάδιαστος,
άψογος)**

**τὸ σκέλος = το πόδι (πβ. ν.ε.:
ισοσκελίζω, υποσκελίζω)**

**ὡς οὐχ οἴων τε ὄντων φέρειν =
επειδὴ κατὰ τη γνώμη του δεν
μπορούσαν να αντέξουν / να
σηκώσουν**

**ἐν ᾧ δὲ πρὸς τούτοις ἦν = κι ενώ
ασχολούνταν με αυτά**

**ὕλακὴ κυνῶν (ουσ. ὀ/ἡ κύων) =
γάβγισμα σκυλιῶν**

αἴφνιδίως = ξαφνικά

**κυνηγέται (ουσ.ὸ κυνηγέτης) =
κυνηγοί**

**ῥῆμα πρὸς φυγὴν (ρ. ὀρμάω,
ὀρμῶ) = ἀρχισε να τρέχει ορμητικά,
για να ξεφύγει**

**μέχρις ὅπου διὰ πεδίου ἐποιεῖτο
τὸν δρόμον = ὅσο ἔτρεχε σε ομαλό
ἔδαφος (πβ. ν.ε.: πεδιάδα, πεδινός,
πεδίο)**

**ὑπὸ τῆς ὠκύτητος = ἀπὸ την
ταχύτητα**

ἐπεὶ = ὅταν

**ὁ δασύς, ἡ δασεῖα, τὸ δασύ =
πυκνό**

**ἡ ὕλη = το δάσος (πβ. ν.ε.: υλοτό-
μος, υλοτομία)**

**ἐνέπεσεν (ρ. ἐμπίπτω) = ἔπεσε σε
(πβ. ν.ε.: πέφτω, πέσιμο**

**ἐμπλακέντων (ρ. ἐμπλέκομαι)
αὐτῶ = ἐπειδὴ του μπλέχτηκαν (πβ.
ν.ε.: εμπλοκή)**

**ἔάλω (ρ. ἀλίσκομαι) = παγιδεύτη-
κε, πιάστηκε (πβ.: η Πόλις ἐάλω·
ν.ε.: άλωση, αιχμάλωτος)**

**πεῖρα μαθῶν (ρ. μανθάνω) = και
ἔμαθε ἐξ ἰδίας πεύρας**

ἄρα = λοιπόν, πράγματι

**ἴδιος, ἴδια, ἴδιον = ατομικός,
προσωπικός, δικός του (πβ. ν.ε.:
ιδιαίτερος)**

**ψέγων (ρ. ψέγω) τὰ σώζοντα,
ἐπαινῶν δὲ τὰ προδόντα (ρ.
προδίδωμι) αὐτόν = ἐπειδὴ
κατηγοροῦσε αὐτὰ που το ἔσωζαν
(που μπορούσαν να το σώσουν),
ἐνῶ ἐπαινοῦσε αὐτὰ που το
πρόδωσαν**

Ερμηνευτικά σχόλια

ἐπήνει τὴν φύσιν τῶν κεράτων ὡς κόσμος εἶη παντὶ τῷ σώματι: Η ομορφιά κατέχει σε όλες τις εποχές υψηλή θέση στην ιεραρχία των αξιών. Οι νέοι γύμναζαν και γυμνάζουν το σώμα τους, για να αποκτήσουν όχι μόνο ευρωστία, αλλά και ομορφιά. Η φιλαρέσκεια εκφραζόταν στην αρχαιότητα με πολλούς τρόπους: άντρες και γυναίκες φρόντιζαν την καθαριότητα του σώματός τους, έκαναν ωραία χτενίσματα, άλειφαν το σώμα τους με φυσικά μύρα και έλαια, διακοσμούσαν τα ρούχα τους και φορούσαν στεφάνια από χρυσό ή φύλλα. Ωστόσο, δεν είναι μόνο η ομορφιά που κάνει κάτι να είναι σημαντικό, αλλά και η χρησιμότητά του.

**Ο Αίσωπος συνομιλεί
με την αλεπού (450 π.Χ.,
Μουσείο Βατικανού)**



Ερωτήσεις

- 1. Γιατί καμάρωνε το ελάφι κοιτάζοντας την εικόνα του μέσα στο νερό; Ποιο ανατομικό χαρακτηριστικό του θεωρούσε ότι δεν ταίριαζε με τη συνολικά καλή εικόνα του;**
- 2. Ποιο χαρακτηριστικό του ελαφιού το βοήθησε να ξεφύγει αρχικά από τους κυνηγούς; Ποιο χαρακτηριστικό του, αντίθετα αποδείχθηκε μοιραίο;**
- 3. Τι νομίζετε ότι διδάσκει ο μύθος αυτός του Αισώπου;**

4. Πιστεύετε ότι στις μέρες μας αποδίδουμε σημασία στην εξωτερική εμφάνιση ή στον εσωτερικό μας κόσμο; Να επικαλεστείτε συγκεκριμένα παραδείγματα.



**Όλγα Κοτσιρέα,
Αισώπου μυθοπλασίες,
ακρυλικό σε ξύλο, 2004**

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

πίνω

θ. πι-, πο-, πω-

**[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο
πιών]**

Ομόρριζα απλά

Αρχαία Ελληνική

**τὸ πῶμα [= το ποτό],
τὸ πόμα [= το ποτό],
ὁ πότος [= το συμπόσιο,
το φαγοπότι], ὁ ποτισμός**

Αρχαία / Νέα Ελληνική

**τὸ ποτόν (-ό), ὁ πότης, τὸ ποτήριον
(-ι), πόσιμος [στην α.ε. κυρίως πότι-
μος (= κατάλληλος να τον πιεις)],
ἡ πόσις (-η), ποτίζω, τὸ πότισμα**

Νέα Ελληνική

πιόμα, πιωμένος

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

ὁ ὑδροπότης [= αυτός που πίνει νερό]

Αρχαία / Νέα Ελληνική

καταπίνω, ἡ κατάποσις (-η),
προπίνω [= πίνω πρώτος ἢ στην υγεία κάποιου], ἡ πρόποσις (-η),
ὁ συμπότης, τὸ συμπόσιον (-ιο), ἡ ἄμπωτις (-η) [= η υποχώρηση του νερού της θάλασσας κατά την παλίρροια], ἡ ὑδροποσία, ὁ οἰνοπότης, ἡ οἰνοποσία, ἡδύποτος

Νέα Ελληνική

ποτοποιός, ποτοαπαγόρευση, το ηδύποτο [= γλυκό αλκοολούχο ποτό]

Ασκήσεις

1. Να γράψετε σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται οι παρακάτω φράσεις:

- α. πίνω νερό στο όνομα (κάποιου)
- β. πίνω το αμίλητο νερό
- γ. πίνω το πικρό ποτήρι (π.χ. της αχαριστίας)

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από τον Λεξιλογικό Πίνακα:

α. Βάλε τα _____ του κρασιού και πάρε αυτά του ούζου από το τραπέζι.

β. Το νερό της βρύσης είναι _____ ή είναι καλύτερο να πίνουμε εμφιαλωμένο;

γ. Θα κάνω εγώ την _____.
Στην υγεία των νεόνυμφων!

δ. Χτες το βράδυ γύρισε σπίτι
_____ είχε μεγάλη
στενοχώρια και προσπάθησε να
βρει παρέα στο _____ αλλά βέβαια
ήταν για λύπηση.

ε. Σε αρκετές Πολιτείες των
Ηνωμένων Πολιτειών ισχύει
_____ για νέους
κάτω των 18 ετών.

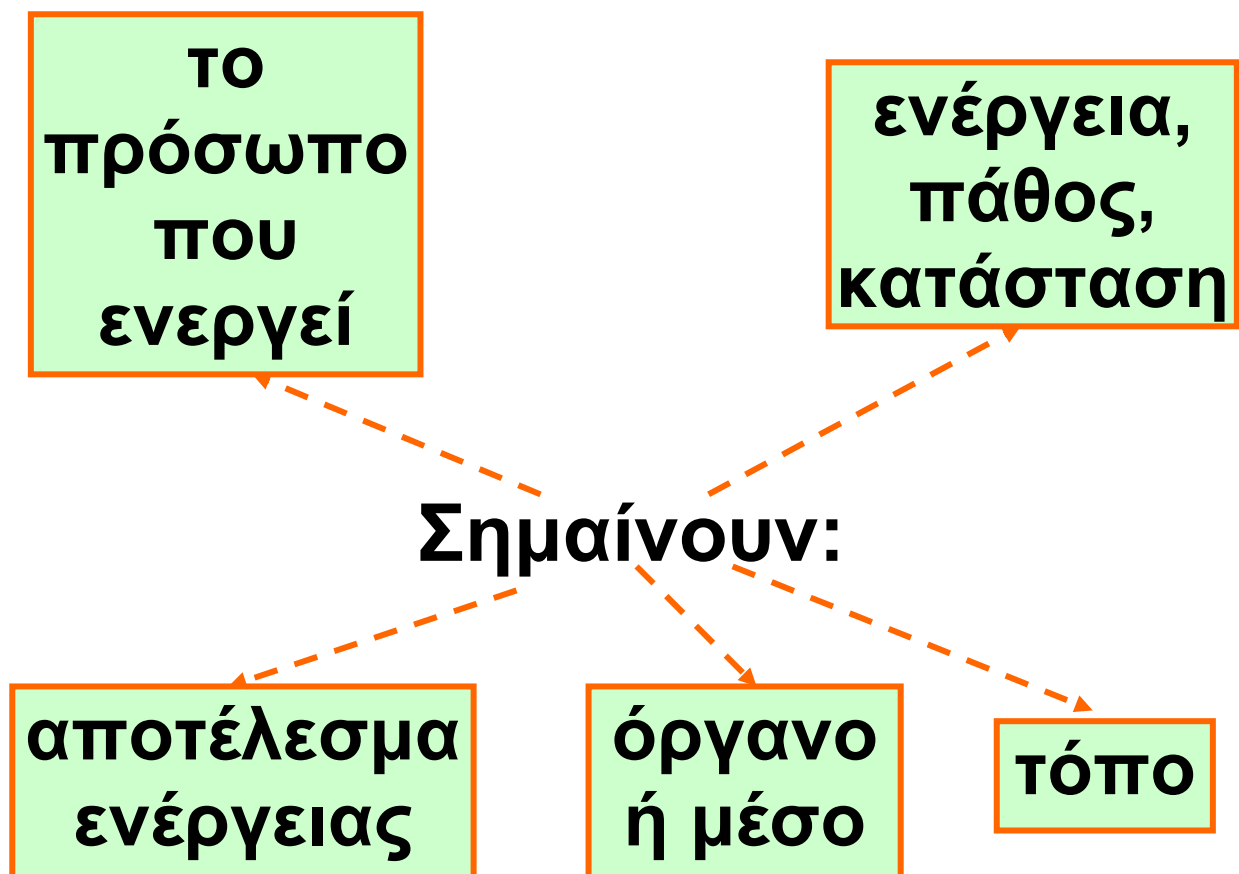
στ. Ο Τομέας Κλασικής Φιλολογίας
του Πανεπιστημίου Αθηνών
διοργανώνει διεθνές επιστημονικό
_____ με θέμα την αρχαία
ελληνική λυρική ποίηση.

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή ουσιαστικών

Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (α' μέρος)

Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα



- Ουσιαστικά που δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί

Η λέξη κριτής τον κειμένου της Ενότητας, όπως και στη ν.ε., προέρχεται από το ρήμα κρίνω (κριτής < κρίνω) και δηλώνει αυτόν ο οποίος κρίνει, το πρόσωπο δηλαδή που ενεργεί.

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από ρήματα και δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί

-εύς	γραφεύς < γράφω
-ός	άρωγός < άρήγω (= βοηθώ)
-της	κριτής < κρίνω
-άς	φυγάς < φεύγω
-μών	ήγεμών < ήγέομαι, ήγοῦμαι
-τηρ	σωτήρ < σώζω
-τωρ	πράκτωρ < πράττω

- Ουσιαστικά που δηλώνουν ενέργεια, πάθος, κατάσταση ή το αποτέλεσμα ενέργειας

Το ουσιαστικό **φυγή** που απαντά στο κείμενο της Ενότητας προέρχεται από το θ. **φυγ-** του ρήματος **φεύγω** (ορ. αορ. **ἔ-φυγ-ον**) και δηλώνει ενέργεια. Το ουσιαστικό **φύσις** (< ρ. **φύω**) δηλώνει κατάσταση.

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από ρήματα και δηλώνουν
α. ενέργεια, πάθος, κατάσταση

-σις	φύσις < φύω
-σία	δοκιμασία < δοκιμάζω
-ή	φυγή < φεύγω
-ά	χαρά < χαίρω
-ία	μανία < μαίνομαι

-ε-ία	βασιλεία < βασιλεύω (κυρίως από ρήματα σε -εύω)
-ος	τρόμος < τρέμω
-μός	όδυρμός < όδύρομαι
-(ε)τός	τρυγητός < τρυγάω, τρυγῶ

**Καταλήξεις ουσιαστικών
που παράγονται από ρήματα
και δηλώνουν**

β. το αποτέλεσμα μιας ενέργειας

-μα	ποίημα < ποιέω, ποιῶ
-μη	γραμμή < γράφω
-ος	ψεῦδος < ψεύδομαι

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τα παρακάτω παράγωγα ουσιαστικά με την κατηγορία στην οποία ανήκουν:

Α΄	Β΄
1. κάθαρσις	α. αποτέλεσμα ενέργειας
2. βλέμμα	β. ενέργεια, κατάσταση
3. κλητήρ	γ. πρόσωπο που ενεργεί
4. κλίσις	
5. πομπός	
6. τοκεύς	
7. μαντεία	
8. μάντευμα	
9. βρῶσις	

2. Να αντιστοιχίσετε, στον πίνακα της επόμενης σελίδας, τα ρήματα που δίνονται στη στήλη Α΄ με τα παράγωγα ουσιαστικά τους στη στήλη Β΄:

A´	B´
1. θεάομαι, θεῶμαι	α. παιδευμα β. θεατής γ. τιμητής
2. βόσκω	δ. παιδευσις ε. φθορά
3. φθείρω	στ. τίμημα ζ. βοσκή
4. τιμάω, τιμῶ	η. θέαμα θ. βοσκός
5. παιδεύω	ι. παιδευτής

3. Να κατατάξετε τα ουσιαστικά της στήλης Β´ της προηγούμενης άσκησης στην κατηγορία που ανήκουν με βάση το τι δηλώνουν.

4. Χρησιμοποιώντας την κατάλληλη κατάληξη να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά της α.ε. που να δηλώνουν ό,τι ζητείται στην παρένθεση:

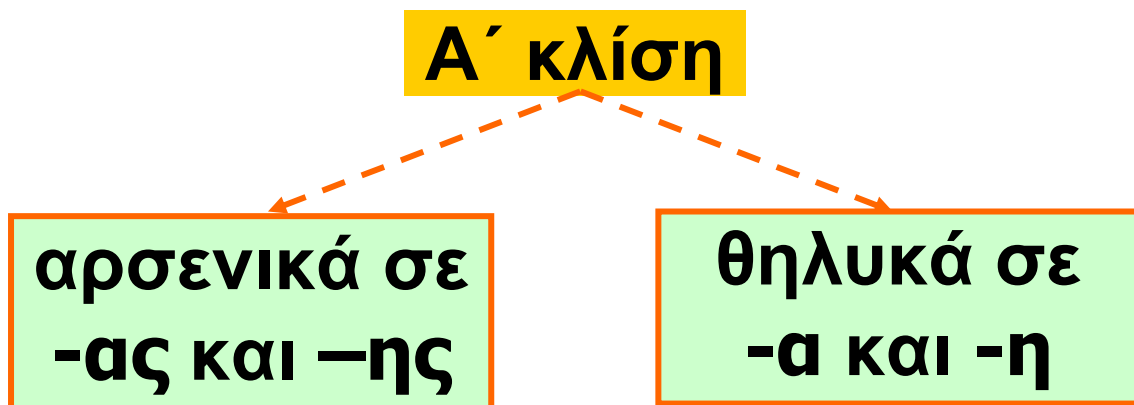
παύω	> ἡ παῦ- _____ (κατάσταση, ενέργεια)
στρέφω	> ἡ στροφ- _____ (ενέργεια)
αὔλέω, αὐλῶ	> ὁ αὐλη- _____ (πρόσωπο που ενεργεί)
πέμπω	> ὁ πομπ- _____ (πρόσωπο που ενεργεί)
τίκτω	> ὁ τοκ- _____ (ενέργεια)
ποιέω, ποιῶ	> τὸ ποίη- _____ (αποτέλεσμα ενέργειας)
μηνύω	> τὸ μήνυ- _____ (αποτέλεσμα ενέργειας)

5. Να αναζητήσετε στα κείμενα των προηγούμενων Ενοτήτων και να καταγράψετε τα παράγωγα ουσιαστικά που δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί, ενέργεια, κατάσταση, αποτέλεσμα ενέργειας.

Γ. Γραμματική

Α΄ κλίση ουσιαστικών

Η α΄ κλίση ουσιαστικών περιλαμβάνει **αρσενικά** και **θηλυκά** ουσιαστικά.



► Να εντοπίσετε τα ουσιαστικά του κειμένου της Ενότητας που ανήκουν στην α΄ κλίση.

Οι **καταλήξεις** των πτώσεων είναι οι εξής:

	ενικός αριθμός			
	αρσενικά		θηλυκά	
ονομαστική	-ας	-ης	-α	-η
γενική	-ου	-ου	-ας/-ης	-ης
δοτική	-α	-η	-α/-η	-η
αιτιατική	-αν	-ην	-αν	-ην
κλητική	-α	-η/-α	-α	-η

	πληθυντικός αριθμός αρσενικά και θηλυκά	
	ονομαστική	-αι
γενική	-ων	
δοτική	-αις	
αιτιατική	-ας	
κλητική	-αι	

► Να συμπληρώσετε την κλίση των αρσενικών ουσιαστικών ὁ κοιλίας και ὁ κριτής με τη βοήθεια του πίνακα των καταλήξεων:

	ενικός αριθμός		
		α.ε.	ν.ε.
ονομαστική	ὁ	κοιλίας	κοιλίας
γενική	τοῦ	κοιλί...	κοιλία
δοτική	τῷ	κοιλί...	
αιτιατική	τόν	κοιλί...	κοιλία
κλητική	(ὦ)	κοιλί...	κοιλία

	πληθυντικός αριθμός		
		α.ε.	ν.ε.
ονομαστική	οἱ	κοιλί...	κοιλίες
γενική	τῶν	κοιλι...	κοιλιών
δοτική	τοῖς	κοιλί...	
αιτιατική	τούς	κοιλί...	κοιλίες
κλητική	(ὦ)	κοιλί...	κοιλίες

	ενικός αριθμός		
		α.ε.	ν.ε.
ονομαστική	ὁ	κριτής	κριτής
γενική	τοῦ	κριτοῦ	κριτή
δοτική	τῷ	κριτ...	
αιτιατική	τον	κριτ...	κριτή
κλητική	(ὦ)	κριτά	κριτή

	πληθυντικός αριθμός		
		α.ε.	ν.ε.
ονομαστική	οἱ	κριτ...	κριτές
γενική	τῶν	κριτῶν	κριτών
δοτική	τοῖς	κριταῖς	
αιτιατική	τούς	κριτ...	κριτές
κλητική	(ὦ)	κριτ...	κριτές

► Να συμπληρώσετε την κλίση των αρσενικών ουσιαστικών ἡ ὥρα και ἡ πηγή με τη βοήθεια του πίνακα των καταλήξεων:

	ενικός αριθμός		
		α.ε.	ν.ε.
ονομαστική	ἡ	ὥρα	ώρα
γενική	τῆς	ὠρ....	ώρας
δοτική	τῇ	ὠρ...	
αιτιατική	τήν	ὠρ...	ώρα
κλητική	(ὦ)	ὦρα	ώρα

	πληθυντικός αριθμός		
		α.ε.	ν.ε.
ονομαστική	αἱ	ὠρ...	ώρες
γενική	τῶν	ὠρ...	ωρών
δοτική	ταῖς	ὠρ...	
αιτιατική	τάς	ὠρ...	ώρες
κλητική	(ὦ)	ὠρ...	ώρες

	ενικός αριθμός		
		α.ε.	ν.ε.
ονομαστική	ἡ	πηγή	πηγή
γενική	τῆς	πηγ...	πηγής
δοτική	τῇ	πηγ...	
αιτιατική	τήν	πηγ...	πηγή
κλητική	(ὦ)	πηγ...	πηγή

	πληθυντικός αριθμός		
		α.ε.	ν.ε.
ονομαστική	αἱ	πηγ...	πηγές
γενική	τῶν	πηγ...	πηγών
δοτική	ταῖς	πηγ...	
αιτιατική	τάς	πηγ...	πηγές
κλητική	(ὦ)	πηγ...	πηγές



Παρατηρήσεις.

1. Η κατάληξη **-ας** είναι **μακρά**, π.χ. τούς κριτάς, τῆς ὥρας, τὰς ὥρας.
2. Η δίφθογγος **αι**, όταν βρίσκεται στο τέλος κλιτής λέξης (πλην ευκτικής ρήματος), είναι βραχεία, π.χ. οἱ κριταί (αλλά τοῖς κριταῖς), αἱ ὥραι (αλλά ταῖς ὥραις).
3. Η γενική πληθυντικού των ουσιαστικών α' κλίσης τονίζεται πάντοτε στη **λήγουσα** και **περισπάται**, π.χ. τῶν κριτῶν, τῶν κοχλιῶν, τῶν ὠρῶν, τῶν πηγῶν.
4. Η γενική και η δοτική των ουσιαστικών α' κλίσης, όταν τονίζονται στη **λήγουσα**, **περισπώνται** και στους δύο αριθμούς, π.χ. τοῦ κριτοῦ, τῷ κριτῇ, τῶν κριτῶν,

τοῖς κριταῖς, τῆς πηγῆς, τῆ πηγῆ,
τῶν πηγῶν, ταῖς πηγαῖς.

5. Τα **οξύτονα και παροξύτονα** ουσιαστικά α' κλίσης διατηρούν τον τόνο τους στην **ίδια** συλλαβή σε όλες τις πτώσεις (στη γενική βέβαια του πληθυντικού όλα τονίζονται στη λήγουσα), π.χ. ὁ κριτής, τοῦ κριτοῦ, τῶ κριτῆ, τὸν κριτήν.

6. Προσοχή στην **κλητική ενικού των αρσενικών** σε **-ης!** Τα περισσότερα σχηματίζουν κλητική σε **-α βραχύ**, Μόνο τα ουσιαστικά σε **-δης** (π.χ. εὐπατρίδης) και το κύριο ὄνομα **Αἰσχίνης** διατηρούν την κατάληξη **-η**.

7. Τα **θηλυκά σε -η** στον ενικό διατηρούν το **-η** σε όλες τις πτώσεις. Τα **θηλυκά σε -α** στον ενικό διατηρούν το **-α** σε όλες τις πτώσεις,

εκτός από όσα πριν από το **-α** έχουν **σύμφωνο** (πλην ρ). Τα τελευταία έχουν κανονικά κατάληξη **-α βραχύ** και το **τρέπουν στη γενική και δοτική του ενικού σε -η**, π.χ. ἡ χώρα, τῆς χώρας, τῇ χώρα, αλλά ἡ γλῶσσα, τῆς γλώσσας, τῇ γλώσσει.

Ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

στρατιωτῶν	→	_____
θεατᾶς	→	_____
νομοθετῶν	→	_____
κεφαλῆν	→	_____
μανδύαις	→	_____
ιδιώτου	→	_____

2. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις των παρακάτω ουσιαστικών και να τα τονίσετε:

τὴν ἀνδρει____ , τῆ μαζ____,
τῆς βοηθει____, αἱ χωρ____, τοὺς
ἐργατ____, ὧ μαθητ____ (πληθ.),
τῆς βασιλισσ____, τῶν ἀθλητ____,
τῶ ἐργατ____, τοῖς τεχνιτ____,
τῆ ἰδε____, τῆ ὑλ____.

3. Να συμπληρώστε τα κενά των παρακάτω προτάσεων με τον κατάλληλο τύπο του ουσιαστικού που δίνεται στην παρένθεση:

α. Οἱ _____ (στρατιώτης)
ἐν πολλῇ _____ (ἀπορία) εἰσίν.

β. Οἱ νόμοι ἐπιμελοῦνται (= φροντίζουν) τῶν _____ (πολίτης).

γ. Τὴν πόλιν ὄπλων καὶ βελῶν καὶ
σίτου καὶ _____ (παρασκευή)
ἀπάσης ἐνέπλησαν (= γέμισαν).

δ. Οἱ _____ (πρεσβύτης)
θαυμάζουσι τὰς _____
(ἀρετή) τῶν _____ (νεανίας).

ε. Μεγίστης _____ (τιμή)
ἀπολαύουσιν (= απολαμβάνουν)
οἱ _____ (νικητής).

4. Να συνδυάσετε, στον πίνακα
της επόμενης σελίδας, τις λέξεις της
στήλης Α' με τις κατάλληλες λέξεις
της στήλης Β' και να σχηματίσετε
με αυτές προτάσεις στη ν.ε.
Κατόπιν να μεταγράψετε τις
φράσεις στην Αρχαία Ελληνική:

A'	B'
1. δημοσία	α. ψυχής
2. η εσχάτη	β. της ύλης
3. δόξα	γ. δαπάνη
4. εν βρασμῷ	δ. ευκαιρία
5. εφ' ὅλης	ε. των ποινῶν
6. ἐπί τη	στ. τῷ θεῷ

**κρεῖττον τοῖς ποσὶν ὀλισθεῖν
ἢ τῇ γλώσση
Διογένης Λαέρτιος,
Βίοι Φιλοσόφων 7.26**

**Εἶναι προτιμότερο το
στραβοπάτημα με τα πόδια
παρά με τη γλώσσα**

Ενότητα 7



**Ο Αλέξανδρος στη μάχη της Ισσοῦ
(Πομπηία, Εθνικό Μουσείο
Νεαπόλεως)**

Η λύση του γόρδιου δεσμού

Α. Κείμενο Ο Φλάβιος Αρριανός (περ. 95-175 μ.Χ.) καταγόταν από τη Νικομήδεια της Βιθυνίας και προερχόταν από επιφανή οικογένεια.

Τιμήθηκε με ιερατικά αξιώματα στην πόλη του και αργότερα κατέλαβε υψηλές διοικητικές και στρατιωτικές θέσεις του ρωμαϊκού κράτους. Νέος παρακολούθησε τη διδασκαλία του στωικού φιλοσόφου Επικτήτου, της οποίας κατέγραψε τα βασικά στοιχεία. Στα μέσα του 2ου αι. ήρθε στην Αθήνα, όπου έλαβε την ιδιότητα του πολίτη και εκλέχθηκε επώνυμος άρχοντας (147-148 μ.Χ.). Εκτός από το έργο του για τη φιλοσοφία του Επικτήτου, συνέγραψε στρατιωτικές πραγματείες και βιογραφίες. Το σπουδαιότερο έργο του, όμως, είναι η **Άλεξάνδρου Ανάβασις, η σημαντικότερη πηγή για την εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου στην Ασία, συμπλήρωμα της οποίας είναι η **Ίνδική**.**

**Ἄλεξανδρος δὲ ὡς ἐς Γόρδιον
παρῆλθε, πόθος λαμβάνει αὐτὸν
τὴν ἄμαξαν ἰδεῖν τὴν Γορδίου καὶ
τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀμάξης τὸν δεσμόν.
Πρὸς δὲ δὴ ἄλλοις καὶ τότε περὶ
τῆς ἀμάξης ἐμυθεύετο, ὅστις
λύσειε τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀμάξης τὸν
δεσμόν, τοῦτον χρῆναι ἄρξαι τῆς
Ἰασίας. Ἦν δὲ ὁ δεσμός ἐκ φλοιοῦ
κρανίας καὶ τούτου οὔτε τέλος
οὔτε ἀρχὴ ἐφαίνετο. Ἄλεξανδρος
δὲ ὡς ἀπόρως μὲν εἶχεν ἐξευρεῖν
λύσιν τοῦ δεσμοῦ, ἄλυτον δὲ
περιιδεῖν οὐκ ἤθελε, μή τινα καὶ
τοῦτο ἐς τοὺς πολλοὺς κίνησιν
ἐργάσῃται, παίσας τῷ ξίφει διέ-
κοψε τὸν δεσμόν καὶ λελύσθαι
ἔφη. Ἀπηλλάγη δ' οὖν ἀπὸ τῆς
ἀμάξης αὐτός τε καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν
ὡς τοῦ λογίου τοῦ ἐπὶ τῇ λύσει
τοῦ δεσμοῦ συμβεβηκότος. Καὶ**

**γὰρ καὶ τῆς νυκτὸς ἐκείνης
βρονταί τε καὶ σέλας ἐξ οὐρανοῦ
ἐπεσήμηναν· καὶ ἐπὶ τούτοις ἔθυε
τῇ ὑστεραία Ἀλέξανδρος τοῖς
φήνασι θεοῖς τὰ τε σημεῖα καὶ τοῦ
δεσμοῦ τὴν λύσιν.**

**Ἄρριανός, Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις
2.3.1-8 (διασκευή)**



**Τα σωζόμενα ερείπια της φρυγικής
πόλης Γόρδιον, όπου ο Μέγας
Αλέξανδρος έκοψε τον γόρδιο
δεσμό (Αρχείο Παπύρου)**

Γλωσσικά σχόλια

ὡς ἕς Γόρδιον παρήλθε (οριστ. αορ. ρ. παρέρχομαι) = όταν έφτασε στο Γόρδιον (πβ. ν.ε.: παρελθόν)
πρὸς δὲ ἄλλοις = και μεταξύ άλλων
τόδε ἔμυθεύετο (οριστ. παρατ. ρ. μυθεύομαι) = αυτό λεγόταν (πβ. ν.ε.: μύθευμα, μυθιστόρημα)
ὅστις λύσειε (ευκτ. αορ. ρ. λύω) = ὅποιος λύσει (πβ. ν.ε.: λύση, λυτός)
τοῦτον χρῆναι (απαρ. ενεστ. απροσ. ρ. χρή) ἄρξαι (απαρ. αορ. ρ. ἄρχω) = ὅτι αυτός ήταν ορισμένο από τη μοίρα να εξουσιάσει
ἡ κρανία και ἡ κράνεια = η κρανιά, είδος δέντρου
ὡς ἀπόρως μὲν εἶχεν ἔξευρεῖν (απαρ. αορ. ρ. ἔξευρίσκω) = επειδή αδυνατούσε να βρει (πβ. ν.ε.: τα εύρετρα)

περιιδεῖν (απαρ. αορ. ρ. περιοράω, περιορῶ) = να τον αφήσει

μή τινα καὶ τοῦτο ἕς τοὺς πολλοὺς κίνησιν ἐργάσηται (υποτ. αορ. ρ. ἐργάζομαι) = (ενν. φοβούμενος)

μήπως αὐτό προκαλέσει αναταραχή (εξέγερση) στο πλήθος

παίσας (μτχ. αορ. ρ. παίω) τῷ ξίφει (δοτ. εν. ουσ. τὸ ξίφος) = αφού το χτύπησε με το ξίφος

λελύσθαι (απαρ. παρακ. ρ. λύομαι) ἔφη (οριστ. παρατ. ρ. φημί) = εἶπε ὅτι λύθηκε

ἀπηλλάγη (οριστ. παθ. αορ. ρ. ἀπαλλάσσομαι) = ἀπαλλάχθηκε, ἀπομακρύνθηκε (πβ. ν.ε.: ἀπαλλαγῆ)

αὐτός τε καὶ οἱ ἀμφ' αὐτόν = ο ἴδιος και οι σύντροφοί του

ὡς τοῦ λογίου τοῦ ἐπὶ τῇ λύσει τοῦ δεσμοῦ συμβεβηκότος (μτχ. παρακ. ρ. συμβαίνω) = με την ιδέα ότι ο χρησμός για τη λύση του δεσμού είχε εκπληρωθεί (πβ. ν.ε.: συμβάν)

καὶ γάρ = και πράγματι

τὸ σέλας = το φως, η λάμψη

ἐπεσήμηναν (οριστ. αορ. ρ. ἐπισημαίνω) = έδωσαν σημείο επιδοκιμασίας (πβ. ν.ε.: σήμανση, σημείο, σημαντικός)

ἐπὶ τούτοις ἔθυε τῇ ὑστεραία = γι' αυτόν τον λόγο / εξαιτίας αυτών προσέφερε θυσίες την επόμενη μέρα

τοῖς φήνασι (μτχ. αορ. ρ. φαίνω)

θεοῖς τά τε σημεία καὶ τοῦ δεσμοῦ τὴν λύσιν = στους θεούς που του φανέρωσαν τα σημάδια και τον τρόπο λύσης του δεσμού

Ερμηνευτικά σχόλια

Γόρδιον: Η πρωτεύουσα της Μεγάλης Φρυγίας, που βρισκόταν κοντά στον Σαγγάριο ποταμό (στα βάθη της Μικράς Ασίας). Στην ακρόπολη της υπήρχαν τα ανάκτορα και η άμαξα του Γόρδιου, πατέρα του θρυλικού βασιλιά Μίδα, η οποία είχε προσφερθεί ως αφιέρωμα στον Δία. Η παράδοση έλεγε πως όποιος έλυne τον γόρδιο δεσμό θα γινόταν κύριος της Ασίας.

παίσας τῷ ξίφει: Σύμφωνα με τον Αριστόβουλο, ο οποίος συμμετείχε στην εκστρατεία και έζησε από κοντά τα γεγονότα, ο Αλέξανδρος δεν έκοψε τον δεσμό με το ξίφος, αλλά αφαίρεσε το μεγάλο ξύλινο καρφί που τον συγκρατούσε. Την εκδοχή αυτή αναφέρει και ο Αρριανός. Ως μεταγενέστερος όμως

(γράφει το έργο του πέντε αιώνες μετά τον θάνατο του Αλεξάνδρου βασιζόμενος σε προγενέστερα σχετικά έργα), αφηγείται και την εκδοχή της κοπής του δεσμού με ξίφος, που τονίζει την αποφασιστικότητα του νεαρού στρατηλάτη.

μή τινα καὶ τοῦτο ἕς τοὺς πολλοὺς κίνησιν ἐργάσῃται: Ενδεχόμενη αποτυχία του Αλεξάνδρου ίσως ερμηνευόταν ως ένδειξη αδυναμίας, την οποία θα έσπευδαν να εκμεταλλευτούν ορισμένοι υποκινώντας εξέγερση εναντίον του.



***Χάρτης της πορείας
του Μ. Αλεξάνδρου στη Μ. Ασία***

Ερωτήσεις

1. Γιατί θέλησε ο Αλέξανδρος να λύσει τον γόρδιο δεσμό;
2. Ποιες δυσκολίες παρουσίαζε το εγχείρημα του Αλεξάνδρου και πώς τις ξεπέρασε ο νεαρός βασιλιάς;
3. Πώς αποδεικνύεται από το κείμενο η πίστη του Αλεξάνδρου στα θείκα σημάδια και στους χρησμούς;
4. Γνωρίζετε από την Ιστορία άλλα περιστατικά επίδειξης αποφασιστικότητας εκ μέρους σημαντικών ιστορικών προσώπων; Πώς αξιοποιήθηκαν αυτά τα περιστατικά από μέρους τους προκειμένου να πείσουν τις μάζες για την αξία τους και για τη σοβαρότητα των επιδιώξεών τους;



Σύμφωνα με τον θρύλο, η γέννηση του Αλεξάνδρου που απεικονίζεται σε αυτό το ελληνορωμαϊκό ψηφιδωτό, συνδεόταν με την καταστροφή του μεγάλου ιερού της Αρτέμιδος στην Έφεσο από πυρκαγιά, που προανάγγελλε την κατάκτηση της Ασίας από τον Αλέξανδρο (Εθνικό Μουσείο Βηρυτού)

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

**ζευγνύω (και ζεύγνυμι) [= δένω
μαζί με κάτι άλλο, ζευγαρώνω,
ζεύω]**

θ. ζευγ-, ζυγ-

**[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο
ζυγοῦ]**

Ομόρριζα απλά

Αρχαία Ελληνική

**ὁ ζύγιος , ἡ ζεύγλη [= το καμπύλο
μέρος του ζυγού]**

Αρχαία / Νέα Ελληνική

**ἡ ζεῦξις (-η) [= (α.ε.) 1. η σύνδεση,
2. το ζέψιμο αλόγων], τὸ ζεῦγμα [=
(α.ε.) το μέσο που χρησιμοποιείται
για τη σύνδεση], τὸ ζεῦγος,
τὸ ζευγάριον (-ι), ὁ ζευγίτης,**

ζευκτήριος [= (α.ε.) ο κατάλληλος για ζεύξη], ζευκτός, ζυγόω, ζυγῶ (-ώνω) [= (α.ε.) ενώνω κάτω από τον ίδιο ζυγό, (ν.ε.) πλησιάζω], τὸ ζυγόν και ὁ ζυγός, τὸ ζύγωμα

Νέα Ελληνική

**ζεύω [= τοποθετώ ζώα στον ζυγό, για να σύρουν φορτίο], ζέψιμο
ζευγάς [= ο ζευγίτης], ζευγαρώνω
ζευγαρωτός, ζυγαριά, ζύγισμα
ζύγιση, ζύγι, ζυγωματικός**

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

**διαζεύγνυμι, ζυγοστατέω,
ζυγοστατῶ [= ζυγίζω], ζυγοποιέω,
ζυγοποιῶ [= φτιάχνω ζυγούς],
τὸ ζυγόδεσμον, τὸ ζύγαστρον
[= κουτί, κιβώτιο], ζευγοτρόφος,**

**ὁ σύζυξ [= ο συζευγμένος],
παραζεύγνυμι [= 1. ζεύω μαζί,
2. ενώνω, παντρεύω]
ὁ ἄζυξ [= άζευκτος, άγαμος]**

Αρχαία / Νέα Ελληνική

**ζευγηλάτης [= (α.ε.) ο οδηγός
ζεύγους βοδιών, ο ζευγίτης, (ν.ε.) ο
ζευγολάτης], ἡ διάζευξις (-η)
ἡ σύζευξις (-η), ὁ συζυγής [= αυτός
που είναι συνδεδεμένος με άλλον
σε ενιαίο σύνολο], ἡ συζυγία
σύζυγος, ὁ ὁμόζυξ (ν.ε. ομόζυγος)**

Νέα Ελληνική

**ζυγοστάθμιση, διαζύγιο, διαζευκτή-
ριο, διαζευγμένος, σύζευγμα
[= το αποτέλεσμα της σύζευξης],
συζυγικός**

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τι δηλώνουν σε σχέση με όσα διδαχτήκατε στις προηγούμενες Ενότητες (πρόσωπο που ενεργεί, κατάσταση κτλ.) τα παράγωγα ουσιαστικά του ρ. ζεύγνυμι:

ἡ ζεῦξις → _____
το ζεῦγμα → _____
το ζεῦγος → _____

2. Να αντιστοιχίσετε στον παρακάτω πίνακα τις λέξεις της στήλης Α' με τις κατάλληλες από τη στήλη Β':

A'	B'
1. ζευγαρωτή	α. λύσατε
2. συζυγείς	β. α' συζυγίας
3. τους ζυγούς	γ. διαζύγιο
4. συζυγική	δ. σύνδεσμος
5. ζυγαριά	ε. αριθμοί
6. διαζευκτικός	στ. κλίνη
7. παίρνω	ξ. ακριβείας
8. ρήματα	η. ομοιοκαταληξία

3. Να γράψετε λέξεις της α.ε. από τον Λεξιλογικό Πίνακα που αντιστοιχούν στους ορισμούς που δίνονται:

α. αυτός που δεν έχει
ζευγάρι, ο άγαμος

β. ο διαχωρισμός

γ. ο ενωμένος με
κάποιον άλλο
κάτω από τον ίδιο
ζυγό / ο έγγαμος

δ. η ένωση

4. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω φράσεων με την κατάλληλη λέξη από αυτές που δίνονται στο πλαίσιο:

α. «Στοιχηθείτε κατά _____» είπε ο γυμναστής και οι μαθητές έφτιαξαν δυάδες.

β. Αβάσταχτος ήταν για τους Έλληνες ο _____ (μτφ.) του Τούρκου κατακτητή.

γ. Η _____ Ρίου-Αντιρρίου είναι από τα έργα υποδομής που έλυσαν χρόνια προβλήματα.

δ. Από τα δώρα που πήρα για τη γιορτή μου αυτό που μου άρεσε ιδιαίτερα ήταν ένα _____ κόκκινα γάντια.

ζεύγη, ζευγάρι, ζυγός, ζεύξη

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή ουσιαστικών

Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (β' μέρος)

- Ουσιαστικά που δηλώνουν
όργανο ή μέσο**

**Καταλήξεις ουσιαστικών που
παράγονται από ρήματα και
δηλώνουν όργανο ή μέσο**

-τρον ή -θρον	ἄροτρον	< ἄρόω, ἄρῶ
-τρα ή -θρα	ξύστρα	< ξύω,
	ἀποβάθρα	<
	ἀποβαίνω	
-τήρ	λουτήρ	< λούω
-τηρία	ἀρτηρία	< αἰείρω
-τήριον	ποτήριον	< πίνω
-ανον	δρέπανον	< δρέπω

-άνη	σκαπάνη	< σκάπτω
-όνη	άγχόνη	< άγχω
-ίς	γραφίς	< γράφω

- Ουσιαστικά που δηλώνουν τόπο

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από ρήματα και δηλώνουν τόπο

-τήριον	όρμητήριον	< όρμάομαι, όρμῶμαι
-τρα	παλαίστρα	< παλαίω
-τρον	θέατρον	< θεάομαι, θεῶμαι
-θρον	βάθρον	< βαίνω

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά που να φανερώνουν όργανο ή μέσο από τα παρακάτω ρήματα:

θέλω	→	τὸ	_____
κομίζω	→	τὰ	_____
φοβέω, φοβῶ	→	τὸ	_____
πλήττω	→	τὸ	_____
λάμπω	→	ὁ	_____
λύω	→	τὸ	_____
χέω	→	ἡ χύ	_____
		ἡ χο	_____

2. Να σχηματίσετε από τα παρακάτω ρήματα παράγωγα ουσιαστικά που να φανερώνουν τόπο:

ἐργάζομαι	→	τὸ	_____
ὀρχέομαι,			
ὀρχοῦμαι	→	ἡ	_____
δικάζω	→	τὸ	_____
γυμνάζω	→	τὸ	_____

3. Να αντιστοιχίσετε τα ρήματα της στήλης Α' με τα παράγωγα ουσιαστικά τους στη στήλη Β' και

A	B	δηλώνει
1. κεράννυμι (= αναμειγνύω)	α. λέκτρον (= κρεβάτι)	
2. κλείω (= κλείνω)	β. κρατήρ	
3. λέχομαι (= κοιμίζω)	γ. νιπήρ	
4. γύφω κάπσιον (= σκαλίζω)	δ. κλιθρον (= κλειδί)	
5. νίζω/νίπτω (= πλένω)	ε. γύφανον (= σμίλη)	

να γράψετε δίπλα στο καθένα τι δηλώνει:

Γ. Γραμματική

1. Η αύξηση

Τα ρήματα στην **οριστική** των **ιστορικών χρόνων**, δηλ. του παρατατικού, του αορίστου και του υπερσυντελικού, παίρνουν στην αρχή του θέματος **αύξηση**, η οποία δηλώνει το **παρελθόν**. Υπάρχουν δύο είδη αύξησης: η **συλλαβική** και η **χρονική**.

ρήματα που αρχίζουν
από **σύμφωνο**



συλλαβική αύξηση

προσθήκη ενός **έ-**
πριν από το θέμα
λύω → **έ-λυ-ον**
γράφω → **έ-γραφ-ον**

ρήματα που αρχίζουν
από φωνήεν ή δίφθογγο



χρονική αύξηση

έκταση του αρχικού
βραχύχρονου φωνήεντος

α, ε → η	ἄρχω	→ ἤρχον,
	ἐλπίζω	→ ἤλπιζον
αι, ει → η	αἴρω	→ ἤρον,
	εἰκάζω	→ ἤκαζον
ο → ω	ὀρίζω	→ ὠρίζον
οι → ω	οἰκίζω	→ ὠκίζον
ϊ, υ̅ → ἰ, ὑ	ἰδρύω	→ ἴδρυον,
	ὕβριζω	→ ὕβριζον
αυ, ευ → ηυ	αὔξω	→ ἠΰξον,
	εὔδω	→ ἠΰδον

Παρατηρήσεις.

1. Τα **ρήματα που αρχίζουν από ρ-**, όταν παίρνουν αύξηση, γράφονται με **δύο ρ**, π.χ. **ρίπτω → ἔρριπτον**

2. Στα σύνθετα ή παρασύνθετα* **ρήματα με α' συνθετικό πρόθεση**, η αύξηση μπαίνει **μετά την πρόθεση**, π.χ. **ἀπάγω → ἀπήγον**, **ἐκφέρω → ἐξέφερον**, **ἐγκωμιάζω → ἐνεκωμιάζον**.

***Παρασύνθετα** λέγονται τα ρήματα που προέρχονται: α. από συγγενή σύνθετα ονόματα, π.χ. **δυστυχής > δυστυχῶ**, ή β. από δύο ή περισσότερες λέξεις που αποτελούν μία έννοια, π.χ. **ἐν χειρὶ τίθημι** (= τοποθετώ στο χέρι) > **ἐγχειρίζω**.

2. Οριστική παρατατικού ρήματος εἰμί

Ο παρατατικός, όπως και στη ν.ε., είναι ο ιστορικός χρόνος που δηλώνει ότι μια πράξη γινόταν **διαρκώς ή επανειλημμένα στο παρελθόν.**

Το ρ. εἰμί κλίνεται στην οριστική του παρατατικού ως εξής (να συμπληρώσετε τους τύπους των προσωπικών αντωνυμιών που λείπουν):

α.ε.		ν.ε.
_____	ἦ και ἦν	ἤμουν
_____	ἦσθα	ἤσουν
(οὗτος, αὕτη, τοῦτο)	ἦν	ἦταν
_____	ἦμεν	ἤμαστε
_____	ἦτε	ἤσαστε
(οὗτοι, αὗται, ταῦτα)	ἦσαν	ἦταν

Κλίση

οριστική παρατατικού	
α.ε.	ν.ε.
ἐ-τόξευ-ον	τόξευα
ἐ-τόξευ-ες	τόξευες
ἐ-τόξευ-ε	τόξευε
ἐ-τοξεύ-ομεν	τοξεύαμε
ἐ-τοξεύ-ετε	τοξεύετε
ἐ-τόξευ-ον	τόξευαν

οριστική αορίστου	
α.ε.	ν.ε.
ἐ-τόξευ-σ-α	τόξευσα
ἐ-τόξευ-σ-ας	τόξευσες
ἐ-τόξευ-σ-ε(ν)	τόξευσε
ἐ-τοξεύ-σ-αμεν	τοξεύσαμε
ἐ-τοξεύ-σ-ατε	τοξεύσατε
ἐ-τόξευ-σ-αν	τόξευσαν

➤ Να υπογραμμίσετε στο κείμενο της Ενότητας τα ρήματα που έχουν

καταλήξεις παρατατικού και
αορίστου ίδιες με αυτές της ν.ε.
(π.χ. έδενε**ς**, έδε**σα**).

4. Οριστική αορίστου ενεργητικής φωνής αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

Ισχύουν όσα διδαχτήκατε στην
προηγούμενη Ενότητα για τη
συγχώνευση του άφωνου χαρα-
κτήρα του ρήματος με τον χρονικό
χαρακτήρα **-σ-** στον μέλλοντα:

χειλικόληκτα: -ψα, π.χ.

τρέπ-ω → έ-τρεπ-σ-α → έτρε**ψα**,
βλάπτω → έβλα**ψα**.

ουρανικόληκτα: -ξα π.χ.

λήγω → έληγ-σ-α → έλη**ξα**,
τάττω → έτα**ξα**.

οδοντικόληκτα: -σα π.χ.

πείθω → έπειθ-σ-α → έπει**σα**.

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τον κατάλληλο τύπο οριστικής παρατατικού του ρήματος εἰμί στις παρακάτω φράσεις:

α. Ὁ Ἀριστείδης δίκαιος _____ .

β. Ἴατρος _____ ἄτεχνος
(= χωρίς γνώση της τέχνης του, αδαής).

γ. Ἡ μήτηρ καὶ ἡ θυγάτηρ καλαὶ
_____ .

δ. Ἐγὼ σύμβουλος ἀγαθὸς
_____ ὑμῖν.

ε. Ὁ δὲ τρόπος τῆς ὀρχήσεως
οὗτος _____ .

2. Να γράψετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στον αντίστοιχο τύπο του παρατατικού (όσα δίνο-

νται στον ενεστώτα) ή του ενεστώ-
τα (όσα δίνονται στον παρατατικό):

α. Ὁ δοῦλος βοηθὸς ἦν τοῦ κυρίου
αὐτοῦ.

β. Ὑμεῖς ἐστε προγόνων ἀγαθῶν.

γ. Οἱ τριάκοντα ἦσαν τύραννοι.

δ. Σὺ εἶ φίλος ἡμῖν.

ε. Δημοσθένης ἦν δεινότατος
λέγειν.

3. Να μεταφέρετε τις ακόλουθες
φράσεις στην α.ε.:

εσύ άλλαζες → _____

εγώ έβλαψα → _____

εμείς διδάσκαμε → _____

εσείς ψηφίσατε → _____

οι πολίτες

κινδύνευαν → _____

4. Να συμπληρώσετε τους αντίστοι-
χους τύπους των άλλων χρόνων

		επιφύλαξη	
	αποδοχή		
			πλήρη
αποδοχή			
		επιφύλαξη	
			αποδοχή
αποδοχή			
	επιφύλαξη		
		επιφύλαξη	
			επιφύλαξη
αποδοχή	επιφύλαξη	παρρησιαστική	επιφύλαξη

των ρημάτων που δίνονται στον πίνακα:

5. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων:

α. Ὁ στρατηγὸς _____ (κηρύττει, οριστ. αορ.) τὸν πόλεμ _____.

β. Αἱ μυροφόρ _____ μύρον _____ (φέρω, οριστ. παρατ.).

γ. Οἱ πολέμι _____ τὴν αὐτῶν δύναμιν _____ (ἄθροίζω, οριστ. παρατ.).

δ. Κῦρος _____ (κελεύω, οριστ. αορ.) τοὺς στρατιώτ _____ μάχεσθαι.

ε. Σὺ _____ (φυλάττω, οριστ. αορ.) τὴν τῶν νόμ _____ τάξιν.

6. Συμπληρώνοντας τις λέξεις που ζητούνται στα αντίστοιχα τετραγωνίδια θα σχηματιστεί στην έγχρωμη στήλη το όνομα της συζύγου του Περικλή:

- α. α΄ πληθ. οριστ. αορ. ρ. ἀθροίζω
 β. γ΄ εν. οριστ. αορ. ρ. κρούω
 γ. β΄ εν. οριστ. παρατ. ρ. κόπτω
 δ. β΄ εν. οριστ. αορ. ρ. σώζω
 ε. γ΄ εν. οριστ. αορ. ρ. ἵππεύω
 στ. γ΄ πληθ. οριστ. παρατ. ρ. νομίζω
 ζ. β΄ πληθ. οριστ. αορ. ρ. ἐλπίζω

α.									
β.									
		γ.							
	δ.								
ε.									
	στ.								
ζ.									

**Οὐδέν ἀλυσιτελέστερόν ἐστι
 φιλοδοξίας**

**Διογένης Λαέρτιος,
 Βίοι Φιλοσόφων 5.41**

**Τίποτε δεν είναι πιο ανώφελο
 από τη φιλοδοξία**

Ενότητα 8



Γενειοφόρος άνδρας και νεαρός οινόχόος προετοιμάζονται για το συμπόσιο (6ος αι. π. Χ., Μουσείο Λούβρου)

Ένα μοιραίο λάθος

Α. Κείμενο Στόχος της σκληρής κοινωνικής κριτικής που άσκησε ο Λουκιανός (βλ. Ενότητα 4) στην εποχή του ήταν οι κάθε λογής «παράσι-

τοι», δηλαδή όλοι εκείνοι που ζούσαν προσκολλημένοι σε κάποιον πλούσιο με την ελπίδα ποικίλων ανταλλαγμάτων (συνήθως κληρονομιάς). Ο διάλογος που ακολουθεί προέρχεται από το έργο του Λουκιανού **Νεκρικοί Διάλογοι**, που παρουσιάζει συζητήσεις μεταξύ νεκρών στον Άδη. Ο Καλλιδημίδης περιγράφει στον Ζηνόφαντο ποια κατάληξη είχε η προσπάθεια του να επισπεύσει τον θάνατο του ηλικιωμένου προστάτη του Πτοιοδώρου.

ΖΗΝ.: Σὺ δέ, ὦ Καλλιδημίδη, πῶς ἀπέθανες; Ἐγὼ μὲν γὰρ παράσιτος ὢν Δεινίου πλέον τοῦ ἱκανοῦ ἔμφαγὼν ἀπεπνίγην.

ΚΑΛ.: Τὸ δὲ ἐμὸν παράδοξόν τι ἐγένετο. Οἶσθα γὰρ καὶ σύ που Πτοιόδωρον τὸν γέροντα;

ΖΗΝ.: Τὸν ἄτεκνον, τὸν πλούσιον;

ΚΑΛ.: Ἐκεῖνον αὐτὸν ἀεὶ ἐθερά-
πευον ὑπισχνούμενον ἐπ' ἐμοὶ
τεθνήξεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ὑπὲρ τὸν
Τιθωνὸν ὁ γέρων ἔζη, ἐπίτομόν
τινα ὁδὸν ἐπὶ τὸν κλῆρον ἐξηϋρον·
πριάμενος γὰρ φάρμακον
ἀνέπεισα τὸν οἴνοχόον, ἐπειδὴν
τάχιστα ὁ Πτοιόδωρος αἰτήσῃ
πιεῖν, ἐμβαλόντα εἰς κύλικα ἔτοι-
μον ἔχειν αὐτὸ καὶ ἐπιδοῦναι
αὐτῷ· εἰ δὲ τοῦτο ποιήσῃ, ἐλεύθε-
ρον ἐπωμοσάμην ἀφήσειν αὐτόν.
ΖΗΝ.: Τί οὖν ἐγένετο; Πάνυ γὰρ τι
παράδοξον ἐρεῖν ἔοικας.
ΚΑΛ.: Ἐπεὶ τοίνυν λουσάμενοι
ἤκομεν, δύο δὴ ὁ μεираκίσκος
κύλικας ἐτοίμους ἔχων οὐκ οἶδ'
ὅπως ἐμοὶ μὲν τὸ φάρμακον,
Πτοιοδώρῳ δὲ τὸ ἀφάρμακτον
ἔδωκεν· εἶτα ὁ μὲν ἔπινεν, ἐγὼ δὲ
αὐτίκα μάλα ἐκτάδην ἐκείμην

**ὑποβολιμαῖος ἀντ' ἐκείνου νεκρός.
Τί τοῦτο γελάς, ὦ Ζηνόφαντε; Καὶ
μὴν οὐκ ἔδει γε ἐταίρω ἀνδρὶ
ἐπιγελᾶν.**

**Λουκιανός, Νεκρικοί Διάλογοι 17
(διασκευή)**

Γλωσσικά σχόλια

**ῶν (μτχ. ενεστ. ρ. εἰμί) = ὄντας (πβ.
ν.ε.: ουσία, οντολογία)**

**πλέον (συγκρ. βαθμ. επιρρ. πολύ)
τοῦ ἱκανοῦ ἐμφαγῶν ἀπεπνίγην
(οριστ. παθ. αορ. β' ρ. ἀποπνίγομαι)
= επειδή έφαγα περισσότερο απ'
όσο έπρεπε, έσκασα**

**τὸ δὲ ἐμὸν παράδοξόν τι ἐγένετο
= η δική μου περίπτωση όμως
υπήρξε κάπως περίεργη**

οἶσθα (οριστ. ενεστ. ρ. οἶδα) **που** =
γνωρίζεις ίσως

ἀεί = πάντοτε, συνεχώς

θεραπεύω = καλλιεργώ (αγρό), λα-
τρεύω (θεό), φροντίζω (άνθρωπο)

ὑπισχνούμενον ἐπ' ἔμοι τεθνήξε-
σθαι (απαρ. συντ. μέλλ. ρ. θνήσκω)
= επειδή υποσχόταν ότι μετά τον
θάνατό του θα τον κληρονομούσα
(επί λέξει: ο θάνατος του θα ήταν
προς όφελός μου)

ὑπὲρ τὸν Τιθωνόν = πιο πολύ και
από τον Τιθωνό

ὁ/ἡ ἐπίτομος, τὸ ἐπίτομον
(< ἐπί+ τέμνω) = σύντομος

ὁ κληῖρος = η κληρονομιά

ἐξηῦρον (οριστ. αορ. β'

ρ. ἐξευρίσκω) = βρήκα, ανακάλυψα

πριάμενος (μτχ. αορ. ρ. ὠνέομαι,
ὠνοῦμαι) = αφού αγόρασα

τὸ φάρμακον = το δηλητήριο

ἀναπείθω = πείθω κάποιον παρά τη θέλησή του, παρασύρω

ἐπειδὰν τάχιστα αἰτήσῃ (υποτ. αορ. ρ. αἰτέω, αἰτῶ) πιεῖν (απαρ. αορ. β' ρ. πίνω) = αμέσως μόλις ζητήσει να πιεί (πβ. ν.ε.: αίτηση, αίτημα)

ἐμβαλόντα (μτχ. αορ. β' ρ. ἐμβάλλω)

εἰς κύλικα (ουσ. ἡ κύλιξ, τῆς κύλικος)... καὶ ἐπιδοῦναι (απαρ. αορ. β' ρ. ἐπιδίδωμι) = αφού το βάλει σε ποτήρι του κρασιού... και να το δώσει

ἐλεύθερον ἐπωμοσάμην (οριστ.

αορ. ρ. ἐπόμνυμαι) ἀφήσειν (απαρ.

μέλλ. ρ. ἀφίημι) = ορκίστηκα ότι θα τον αφήσω ελεύθερο

πάνυ = πολύ

ἐρεῖν (απαρ. μέλλ. ρ. λέγω) ἕοικας

(οριστ. παρακ. ρ. ἕοικα) = δείχνεις / μοιάζεις ότι θα πεις

ἐπεὶ τοίνυν λουσάμενοι (μτχ. αορ. ρ. λούομαι) ἤκομεν = αφού, λοιπόν, μετά το λουτρό μας ήρθαμε (στο σπίτι)

ὁ μειρακίσκος = το παλικαράκι

οὐκ οἶδ' ὅπως = δεν ξέρω πώς

ὁ/ἡ ἀφάρμακτος, τὸ ἀφάρμακτον = αυτός που δεν περιέχει δηλητήριο

εἶτα = έπειτα

αὐτίκα μάλα = αμέσως, την ίδια στιγμή

ἐκείμην (οριστ. παρατ. ρ. κείμαι)

ἐκτάδην = κειτόμουν ξαπλωμένος (πβ. ν.ε.: κείμενο, κοιτώνας, κοίτασμα)

ὁ ὑποβολιμαῖος, ἡ ὑποβολιμαία, τὸ ὑποβολιμαῖον = αυτός που παίρνει τη θέση κάποιου άλλου (πβ. ν.ε.: υποβολή, υποβάλλω)

καὶ μὴν = κι όμως

οὐκ ἔδει (οριστ. παρατ. απροσ. ρ. δεῖ) γε ἐπιγελᾶν (απαρ. ενεστ. ρ. ἐπιγελάω, ἐπιγελῶ) ἑταίρω = δεν ἔπρεπε βέβαια να γελάς εις βάρος ενός συντρόφου / φίλου (πβ. ν.ε.: εταιρεία, εταιρικός)

Ερμηνευτικά σχόλια

ὑπὲρ τὸν Τιθωνόν: Η Ηώς, η θεά της αυγής, ερωτεύτηκε τον Τιθωνό, γιο του βασιλιά της Τροίας Λαομέδοντα. Αφού τον έκλεψε, παρακάλεσε τον Δία να του χαρίσει την αθανασία. Λησμόνησε, όμως, να ζητήσει να παραμείνει για πάντα νέος, με αποτέλεσμα, όταν ο Τιθωνός άρχισε να γερνά, να πάψει να τον επιθυμεί και, τελικά, να τον μεταμορφώσει σε τζίτζικα.

Ερωτήσεις

1. Ποια ήταν η «σύντομη οδός» που ανακάλυψε ο Καλλιδημίδης για την κληρονομιά του Πτοιοδώρου;
2. Ποια ήταν η κατάληξη του σχεδίου του Καλλιδημίδα;
3. Ποια παροιμία σας θυμίζει το πάθημα του Καλλιδημίδα;



Η πορεία προς τον Άδη. Ο Ερμής ψυχοπομπός οδηγεί μια γυναίκα στον Χάροντα που περιμένει στη βάρκα του (425 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας).



**Ο Πλούτων,
ο άρχοντας του Κάτω Κόσμου
κάθεται στο παλάτι του συντροφιά
με τη γυναίκα του Περσεφόνη
(4ος αι.π.Χ. Staatliche Antiken-
sammlungen Μονάχου)**

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ἐλεύθερος

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο ἐλεύθερον]

Ομόρριζα απλά

Αρχαία Ελληνική

αἱ Ἐλευθεραί (περιοχή της αρχαίας Αττικής)

Αρχαία / Νέα Ελληνική

ἐλευθερόω, ἐλευθερῶ (-ώνω),
ἡ ἐλευθερία, ἡ ἐλευθέρωσις (-η),
ὁ ἐλευθερωτής, ἐλευθεριάζω,
ἡ ἐλευθεριότης (-τητα) [= (α.ε.) η συμπεριφορά ελεύθερου ανθρώπου, (ν. ε.) η ἔλλειψη ηθικών φραγμών], ἐλευθέριος [= (α.ε.) αυτός που χαρακτηρίζει ελεύθερο άνθρωπο, και ως επίθ. του Δία Ελευθερωτή, (ν.ε.) χωρίς περιορισμούς]

Νέα Ελληνική

λευτεριά, λεύτερος, λευτέρης

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

ὁ ἐλευθερόπαις [= αυτός που έχει ελεύθερα παιδιά], ἐλευθεροποιός ἐλευθεροπρεπής [= αυτός που ταιριάζει σε ελεύθερο άντρα]

Αρχαία / Νέα Ελληνική

ἐλευθερόστομος [= αυτός που μιλάει ελεύθερα], ἡ ἐλευθεροστομία ἀπελεύθερος, ἡ ἀπελευθέρωσις (-η), φιλελεύθερος

Νέα Ελληνική

**ελευθεροτυπία, ελευθερόφρων
[= 1. αυτός που σκέφτεται ελεύθερα,
2. ο απαλλαγμένος από**

προκαταλήψεις], φιλελευθεροποιώ, φιλελευθερισμός, απελευθερώνω

Ασκήσεις

- 1.** Να γράψετε τι δηλώνουν τα παράγωγα ουσιαστικά **ἐλευθέρωσις** και **ἐλευθερωτής**, σε σχέση με όσα διδαχθήκατε στις προηγούμενες Ενότητες (πρόσωπο που ενεργεί, κατάσταση κτλ.).
- 2.** α. Να συνδυάσετε σε φράσεις το επίθετο «ελεύθερος» με τα ουσιαστικά «ζώνη», «σκοπευτής», «χρόνος» και να γράψετε τη σημασία των φράσεων που θα σχηματίσετε.
β. Να γράψετε προτάσεις με τις φράσεις: «προσωπική ελευθερία», «ελευθερία του λόγου», «ελευθερία του Τύπου».

3. Να αποδώσετε τη σημασία των υπογραμμισμένων φράσεων:

α. Ο γενικός διευθυντής απέσυρε την υποψηφιότητα του για τη θέση του προέδρου αφήνοντας το πεδίο ελεύθερο σε άλλους υποψηφίους.

β. Μόλις άρχισαν οι πόνοι, έφυγαν για το μαιευτήριο και όλοι της ευχήθηκαν «καλή λευτεριά».

γ. Σταμάτα επιτέλους να αγχώνεσαι με τη δουλειά και άφησε τον εαυτό σου ελεύθερο να απολαύσει τις διακοπές.

δ. Εξέτισε την ποινή φυλάκισης του και αφέθηκε ελεύθερος.

4. Να βρείτε από τον Λεξιλογικό Πίνακα ν.ε. αντώνυμα των παρακάτω λέξεων: «υποδουλώνω», «κατακτητής», «εξαρτημένος» / «δεσμευμένος», «εξάρτηση» / «δέσμευση».

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή ουσιαστικών

Παραγωγή ουσιαστικών από επίθετα

Τα ουσιαστικά που παράγονται από επίθετα είναι **αφηρημένα** ουσιαστικά, γένους **θηλυκού** ή **ουδετέρου**, και φανερώνουν **ιδιότητα**. Συνηθισμένες παραγωγικές καταλήξεις, ανάλογα με την κλίση των επιθέτων, είναι:

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από επίθετα

-ία	από επίθετα β' κλίσης σε -ος και από μερικά γ' κλίσης κακός > ή κακία, άτυχής > ή άτυχία
------------	--

<p>-(ε)ια (προπαρο- ξύτονα)</p>	<p>από επίθετα γ' κλίσης σε -ης, -ης, -ες ύγιής > ή υγία</p>
<p>-(ο)ια (προπαρο- ξύτονα)</p>	<p>από συνηρημένα επί- θετα β' κλίσης σε -ους εΰνους > ή εΰνοια</p>
<p>-ος</p>	<p>από επίθετα γ' κλίσης σε -ύς, -εΐα, -ύ πλατύς > τὸ πλάτος</p>
<p>-σύνη</p>	<p>από επίθετα β' κλίσης και γ' κλίσης σε -ων, -ων, -ον δίκαιος > ή δικαιοσύ- νη, ἄφρων > ή ἀφροσύνη</p>
<p>-(υ)της</p>	<p>από επίθετα γ' κλίσης σε -ύς, -εΐα, -ύ βαρύς > ή βαρύτης, ταχύς > ή ταχυτής / ή ταχύτης</p>

-(ό)της	από επίθετα β' κλίσης σε -ος ἀρχαῖος > ἡ ἀρχαιότης
-άς	από αριθμητικά επίθετα μόνος > ἡ μονάς

Ασκήσεις

1. Να γράψετε ουσιαστικά παράγωγα των παρακάτω επιθέτων:

σοφός	>	_____
εὐγενής	>	_____
δοῦλος	>	_____
ἀγαθός	>	_____
σώφρων	>	_____
γενναῖος	>	_____
δριμύς	>	_____

2. Να βρείτε από ποια επίθετα προέρχονται τα παρακάτω ουσιαστικά:

ἀβρότης (= τρυφερότητα) >

εὖρος >

βραδυτής >

ἀπείθεια >

ἀπειρία >

αὐθάδεια >

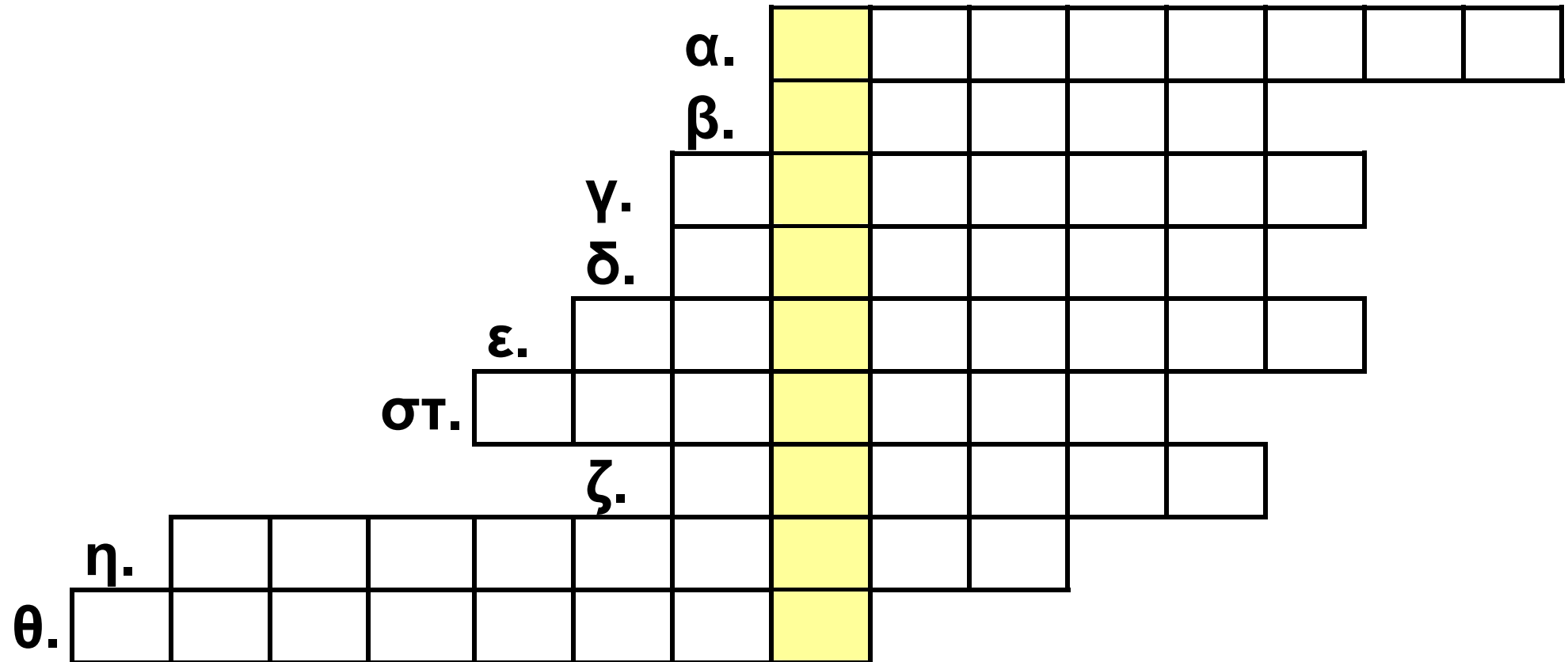
ὠραιότης >

3. Να συμπληρώσετε στα τετραγωνίδια παράγωγα ουσιαστικά των επιθέτων που δίνονται. Στην έγχρωμη στήλη σχηματίζεται παράγωγο ουσιαστικό του επιθέτου λαμπρός.

α. λεπτός
β. αίτιος
γ. άμελής

δ. άπνους
ε. άκριβής
στ. πρᾶος

ζ. άτακτος
η. κύριος
θ. θρασύς



Γ. Γραμματική

1. Δευτερόκλιτα επίθετα

Όπως και στη ν.ε., τα επίθετα προσδίδουν μια **ιδιότητα** σε ένα ουσιαστικό. Στην α.ε. υπάρχουν δευτερόκλιτα και τριτόκλιτα επίθετα. Στα δευτερόκλιτα περιλαμβάνονται επίθετα **τρικατάληκτα** (δηλ. με τρεις καταλήξεις, μία για κάθε γένος) και **δικατάληκτα** (δηλ. με δύο καταλήξεις, μία **κοινή** για το αρσενικό και το θηλυκό και μία για το ουδέτερο). Συγκεκριμένα:

τρικατάληκτα			
αρσενικό	-ος	ὁ καλός,	ὁ δίκαιος,
θηλυκό	-η -α	ἡ καλή,	ἡ δικαία,
ουδέτερο	-ον	τὸ καλόν	τὸ δίκαιον

δικατάληκτα		
αρσενικό	-ος	ὁ ἔνδοξος, ἡ ἔνδοξος, τὸ ἔνδοξον
θηλυκό	-ος	
ουδέτερο	-ον	

Παρατηρήσεις.

1. Στα τρικατάληκτα δευτερόκλιτα επίθετα το **αρσενικό** και το **ουδέτερο** γένος κλίνονται σύμφωνα με τη **β' κλίση** των ουσιαστικών (βλ. Ενότητα 4), ενώ το **θηλυκό** κλίνεται σύμφωνα με την **α' κλίση** των ουσιαστικών (βλ. Ενότητα 6).

2. Το **θηλυκό** γένος των τρικατάληκτων δευτερόκλιτων επιθέτων κανονικά λήγει σε **-η**. Όταν, όμως, πριν από την κατάληξη **-ος** του αρσενικού υπάρχει **φωνήεν** ή **-ρ-**, τότε λήγει σε **-α (μακρό)**,

π.χ. ἀγαθ-ός, ἀγαθ-ή, ἀγαθ-όν,
αλλά πλούσι-ος, πλουσί-α
(προσοχή στον τονισμό, η λήγουσα
είναι μακρά), πλούσι-ον και
μικρ-ός, μικρ-ά, μικρ-όν.

3. Το **θηλυκό** των τρικατάληκτων
δευτερόκλιτων επιθέτων στην
ονομαστική, γενική και **κλητική** του
πληθυντικού τονίζεται όπου και
όπως το **αρσενικό** στις αντίστοιχες
πτώσεις, π.χ. πλούσιαι, πλουσίων
(αρσ.: πλούσιοι, πλουσίων).

4. **Δικατάληκτα** είναι κυρίως τα πε-
ρισσότερα σύνθετα επίθετα σε **-ος**,
π.χ. ὁ/ἡ ἔνδοξος, τὸ ἔνδοξον –
ὁ/ἡ ἀθάνατος, τὸ ἀθάνατον

► Να συμπληρώσετε τις πτώσεις
που λείπουν:

αρσενικό		
	ενικός αριθ.	πληθυντ. αριθ.
ονομ.	ὁ φαιδρός	
γεν.	_____	_____
δοτ.	_____	_____
αιτ.	_____	_____

θηλυκό		
	ενικός αριθ.	πληθυντ. αριθ.
ονομ.		
γεν.	_____	_____
δοτ.	_____	_____
αιτ.	_____	_____

ουδέτερο		
	ενικός αριθ.	πληθυντ. αριθ.
ονομ.	τὸ φαιδρόν	
γεν.	_____	_____
δοτ.	_____	_____
αιτ.	_____	_____

► Να εντοπίσετε τα δευτερόκλιτα επίθετα του κειμένου της Ενότητας και να τα γράψετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού και στα τρία γένη.

2. Η δεικτική αντωνυμία οὗτος, αὕτη, τοῦτο

Η αντωνυμία **οὗτος, αὕτη, τοῦτο** (= αὐτός, -ή, -ό) είναι **τρικατάληκτη** και κλίνεται ως εξής:

	αρσενικό	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	οὗτος	οὗτοι
γενική	τούτου	τούτων
δοτική	τούτῳ	τούτοις
αιτιατική	τούτον	τούτους
κλητική	οὗτος	—

	θηλυκό	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	αὕτη	αὗται
γενική	ταύτης	τούτων
δοτική	ταύτη	ταύταις
αιτιατική	ταύτην	ταύτας
κλητική	αὕτη	—

	ουδέτερο	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	τοῦτο	ταῦτα
γενική	τούτου	τούτων
δοτική	τούτῳ	τούτοις
αιτιατική	τοῦτο	ταῦτα
κλητική	—	—

Παρατηρήσεις.

1. Είναι η μόνη αντωνυμία που έχει **κλητική** πτώση στον **ενικό** αριθμό του **αρσενικού** και του **θηλυκού** γένους.
2. Το **ουδέτερο** δεν έχει τελικό **-v** στην **ονομαστική** και **αιτιατική** **ενικού**.
3. Οι τύποι του **ουδετέρου** γένους και οι **πλάγιες πτώσεις** του **αρσενικού** και του **θηλυκού** γένους έχουν αρχικό γράμμα **τ-**.
4. Για τις υπόλοιπες δεικτικές αντωνυμίες βλ. *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής*.

Ασκήσεις

1. Να κλίνετε τα ονοματικά σύνολα: ἡ ὠραία νῆσος, ὁ καλὸς μαθητής, τὸ γνήσιον τέκνον.

2. Να γράψετε τα επίθετα που δίνονται στην παρένθεση στον κατάλληλο τύπο, ὥστε να συμφωνοῦν με τα αντίστοιχα ουσιαστικά:

α. τὰς _____ συμφορὰς
(δεινός)

β. τὴν _____ πολιτείαν
(δίκαιος)

γ. τῶν _____ δένδρων
(ἄκαρπος)

δ. οἱ _____ στρατιῶται
(γενναῖος)

ε. τοῖς _____ ἀνθρώποις
(έντιμος)

3. Να μεταφέρετε τα παρακάτω επίθετα στα υπόλοιπα γένη διατηρώντας τον αριθμό και την πτώση:

α.	αρσενικό	τούς ἀρχαίους
	θηλυκό	
	ουδέτερο	

β.	αρσενικό	
	θηλυκό	τῇ δεξιᾷ
	ουδέτερο	

γ.	αρσενικό	τῶν θείων
	θηλυκό	
	ουδέτερο	

δ.	αρσενικό	
	θηλυκό	αἱ ὠφέλιμοι
	ουδέτερο	

ε.	αρσενικό	
	θηλυκό	
	ουδέτερο	τῶν ὀλίγων

4. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της δεικτικής αντωνυμίας οὗτος, αὕτη, τοῦτο και, σε όσες περιπτώσεις είναι νοηματικά αποδεκτό, να μεταφέρετε τις προτάσεις στον άλλον αριθμό:

α. Οἱ τόποι _____ χθαμαλοὶ
(χαμηλοὶ, χωρίς ορεινοὺς όγκους)
εἰσιν.

β. Τὰ παιδιά _____ οὐχ
ἐγίνωσκον τοὺς κινδύνους.

γ. _____ τὸ ἀριστεῖον
λαμβάνει.

δ. Ἐκεῖνοι εἰς _____ τὸν
ἀγῶνα κατέστησαν ἡμᾶς.

ε. _____ ἢ ψῆφος τοῦ δικαστοῦ
ἐστίν.

5. Να εντοπίσετε στο παρακάτω κείμενο τα δευτερόκλιτα επίθετα και

να τα μεταφέρετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού και στα τρία γένη:

Ἄνὴρ πλούσιος Ἀθηναῖος μεθ' ἑτέρων τινῶν ἔπλει. Καὶ δὴ χειμῶνος σφοδροῦ γενομένου καὶ τῆς νηὸς περιτραπίσης οἱ μὲν λοιποὶ πάντες διενήχοντο, ὁ δὲ Ἀθηναῖος παρ' ἕκαστα τὴν Ἀθηναῖαν ἐπικαλούμενος μυρία ἔπηγγέλλετο, εἰ περισωθείη. Εἷς δὲ τις τῶν συννεναυαγηκότων παρανηχόμενος ἔφη πρὸς αὐτόν· σὺν Ἀθηναῖα καὶ χεῖρα κίνει.

Μύθος του Αισώπου

Γλωσσικά σχόλια

μεθ' ἑτέρων τινῶν ἔπλει = ταξίδευε με καράβι μαζί με άλλους
ὁ χειμῶν = η κακοκαιρία, η θαλασσοταραχή

τῆς νηὸς περιτραπίσης = αφού
ανατράπηκε το πλοίο του
διενήχοντο (ρ. διανήχομαι) = κολυ-
μπούσαν
τὴν Ἀθηνᾶν ἐπικαλούμενος μυρία
ἐπηγγέλλετο = επικαλούνταν συνε-
χῶς τὴν Αθηνά τάζοντάς της ἕνα
σωρὸ πράγματα
παρανηχόμενος = που
κολυμπούσε πλάι του
σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει = μαζί
με τὴν ἐπίκληση στὴν Αθηνά, κούνα
καὶ τὰ χέρια σου

**Πενίαν φέρειν οὐ παντός,
ἀλλ' ἀνδρὸς σοφοῦ**
Μένανδρος, Γνώμαι Μονόστιχοι

**Δεν μπορεί ο καθένας να αντέξει
τὴ φτώχεια, παρὰ μόνο ο σοφός**

Ενότητα 9



Στην Ίλιάδα ο Αχιλλέας οργανώνει αγώνες, για να τιμήσει τον νεκρό φίλο του Πάτροκλο (τμήμα αττικού μελανόμορφου αγγείου, 580-570 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Ανυπέρβλητα πρότυπα

Α. Κείμενο Γύρω στα 373 π.Χ., μετά τον θάνατο του βασιλιά της Κύπρου Ευαγόρα, ανεβαίνει στον θρόνο ο νεαρός γιος του Νικοκλής. Ο Αθηναίος δάσκαλός του Ισοκράτης του απευθύνει τρεις λόγους (Προς Νικοκλέα, Νικοκλής, Ευαγόρας), στους οποίους περιλαμβάνει –πέραν του εγκωμίου του νεκρού Ευαγόρα– διεξοδικές οδηγίες και παραιτήσεις για σωστή διακυβέρνηση. Στο απόσπασμα που ακολουθεί, ο Ισοκράτης επισημαίνει τη σημασία που έχει για τους επιφανείς άντρες η υστεροφημία τους.

Ὅρῶν, ὦ Νικόκλεις, τιμῶντά σε τὸν τάφον τοῦ πατρὸς οὐ μόνον τῷ πλήθει καὶ τῷ κάλλει τῶν ἐπι-

φερομένων, ἀλλὰ καὶ χοροῖς καὶ μουσικῇ καὶ γυμνικοῖς ἀγῶσιν, ἡγησάμην Εὐαγόραν, εἴ τίς ἐστὶν αἴσθησις τοῖς τετελευτηκόσιν περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων, χαίρειν ὄρωντα τήν τε περὶ αὐτὸν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν. Πολὺ δ' ἂν ἔτι πλείω χάριν ἔχοι, εἴ τις δυνηθείη περὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ τῶν κινδύνων αὐτοῦ ἀξίως εἰπεῖν· εὐρήσομεν γὰρ τοὺς φιλοτίμους καὶ μεγαλοψύχους τῶν ἀνδρῶν πάντα ποιοῦντας ὅπως ἀθάνατον τὴν περὶ αὐτῶν μνήμην καταλείψουσιν. Τίς δ' οὐκ ἂν ἀθυμήσειεν, ὅταν ὄρῃ τοὺς μὲν περὶ τὰ Τρωϊκὰ γενομένους ὑμνουμένους, αὐτὸν δὲ προειδῆ, μηδ' ἂν ὑπερβάλλῃ τὰς ἐκείνων ἀρετάς, μηδέποτε τοιούτων ἐπαίνων ἀξιωθησόμενον; Τούτων δ' αἴτιος ὁ

φθόνος· οὕτω γάρ τινες δυσκόλως
πεφύκασιν, ὥσθ' ἥδιον ἂν εὐλο-
γουμένων ἀκούοιεν οὐς οὐκ ἴσα-
σιν εἰ γεγόνασιν, ἢ τούτων ὑφ' ὧν
εὖ πεπονθότες αὐτοὶ τυγχάνουσιν.

Ἴσοκράτης, *Εὐαγόρας* 1-6
(διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

τῷ πλήθει καὶ τῷ κάλλει τῶν ἐπι-
φερομένων = με το πλήθος και τη
λαμπρότητα των προσφορών σου
γυμνικοῖς ἀγῶσιν (δοτ. πληθ. ουσ.
ὁ ἀγών) = με αθλητικούς αγώνες
ἠγησάμην (οριστ. αορ. ρ. ἠγέομαι,
ἠγοῦμαι) = θεώρησα, σκέφτηκα
εἴ τίς ἐστιν αἴσθησις τοῖς τετελευ-
τηκόσιν περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομέ-
νων = εἰάν νιώθουν κάτι οι νεκροί

για όσα γίνονται εδώ (στον κόσμο των ζωντανών)

ἡ ἐπιμέλεια = η φροντίδα

τὴν σὴν (κτητ. αντων. β' προσ.) μεγαλοπρέπειαν = τη μεγαλοπρέπεια των τιμών σου προς αυτόν

πολὺ δ' ἂν ἔτι πλείω (συγκρ. βαθμ. επιθ. πολὺς, πολλή, πολύ) χάριν ἔχοι = και θα ὀφείλε πολὺ μεγαλότερη ευγνωμοσύνη

εἴ τις δυνηθείη (ευκτ. παθ. αορ. α' ρ. δύναμαι) = αν κάποιος μπορούσε (πβ. ν.ε.: δύναμη, δυναστεία, δυνάστης)

τὰ ἐπιτηδεύματα = οι αρχές, οι συνήθειες του βίου

ὁ κίνδυνος = η ριψοκίνδυνη πράξη
εὐρήσομεν γὰρ τοὺς φιλοτίμους καὶ μεγαλοψύχους τῶν ἀνδρῶν πάντα ποιοῦντας = διότι θα διαπι-

στώσουμε ότι οι φιλόδοξοι και γενναίοι άντρες κάνουν τα πάντα ὅπως... καταλείψουσιν = (φροντίζοντας) πώς θα αφήσουν πίσω τους (πβ. ν.ε.: κατάλοιπο, εγκατάλειψη)

τίς δ' οὐκ ἂν ἀθυμήσειεν (ευκτ. αορ. ρ. αθυμέω αθυμῶ) = και ποιος δε θα στενοχωριόταν (πβ. ν.ε.: ευθυμῶ, ευθυμία)

οἱ περὶ τὰ Τρωϊκὰ γενόμενοι = αυτοί που έζησαν τον καιρό των Τρωικῶν

(ὅταν) αὐτὸν δὲ προειδῆ (ρ. πρόοιδα) μηδέποτε τοιούτων ἐπαίνων ἀξιοθησόμενον (μτχ. παθ. μέλλ. α' ρ. ἀξιόομαι, ἀξιοῦμαι) = ενώ για τον εαυτό του γνωρίζει εκ των προτέρων ότι ποτέ δε θα κριθεί άξιος για τέτοιους επαίνους (πβ. ν.ε.: αξίωση, αξίωμα, αξιωματικός)

μηδ' ἂν ὑπερβάλλη = και αν ακόμα ξεπεράσει (πβ. ν.ε.: υπερβολή, υπερβολικός)

οὕτω γάρ τινες δυσκόλως πεφύκασιν (οριστ. παρακ. ρ. φύομαι) = γιατί τόσο μικρόψυχοι είναι μερικοί από τη φύση τους (πβ. ν.ε.: φυτό, φυτικός)

ὥστε ἥδιον (συγκρ. βαθμ. επιρρ. ἡδέως) ἂν εὐλογουμένων ἀκούοιεν (ευκτ. ενεστ. ρ. ἀκούω) = ὥστε με μεγαλύτερη ευχαρίστηση θα ἀκούγαν να επαινούνται (πβ. ν.ε.: ευλογία, εὐλογος)

οὓς οὐκ ἴσασιν (οριστ. ενεστ. ρ. οἶδα) εἰ γεγόνασιν (οριστ. παρακ. ρ. γίγνομαι) = αυτοί για τους οποίους δε γνωρίζουν εάν έχουν υπάρξει (πβ. ν.ε.: ιστορία, εἶδος, ιδέα)

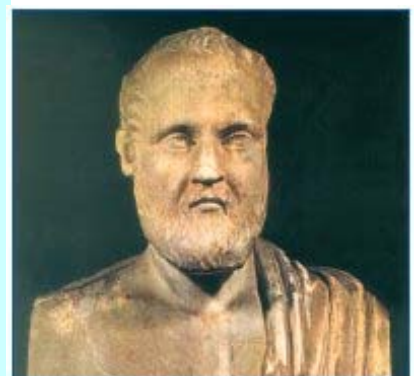
**ἢ τούτων ὑφ' ὧν εὖ πεπονθότες
(μτχ. παρακ. ρ. πάσχω)
τυγχάνουσιν (β' ὅρος σύγκρισης) =
παρά αυτοί από τους οποίους
συμβαίνει να έχουν ευεργετηθεί**

Ερμηνευτικά σχόλια

**χοροῖς καὶ μουσικῇ καὶ
γυμνικοῖς ἀγῶσιν: Από τον λόγο
του Ισοκράτη αντλούμε ενδιαφέρου-
σες πληροφορίες για τις μεγαλο-
πρεπεῖς και πλουσιοπάροχες
τελετές με τις οποίες ο Νικοκλής
τίμησε τον νεκρό πατέρα του:
τέλεσε μουσικούς και αθλητικούς
αγώνες, καθώς και διαγωνισμούς
ιππικής και ναυτικής δεξιοτεχνίας.
Η τέλεση αγώνων για να τιμηθεί
κάποιος νεκρός ήταν συνήθης κατά
την αρχαιότητα (βλ. Ἰλιάδα Ψ).**

ὅπως ἀθάνατον τὴν περὶ αὐτῶν μνήμην καταλείψουσιν: Η υστεροφημία παρουσιάζεται από τον Ισοκράτη (ὅπως και στα ομηρικά ἔπη) ως βασική επιδίωξη των ανθρώπων που χαρακτηρίζονται από φιλοδοξία και προβαίνουν σε μεγαλειώδεις πράξεις. Ἄξια προσοχής είναι η παρατήρηση του Ισοκράτη, η οποία απαντά και σε πολλούς άλλους συγγραφείς, ὅτι οι ζωντανοί προκαλούν τον φθόνο με την ευτυχία τους.

Ο Ισοκράτης (ρωμαϊκό αντίγραφο προτομής του 4ου αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Νεαπόλεως)



Ερωτήσεις

1. Πώς τίμησε ο Νικοκλής τον πατέρα του; Τι θεωρεί ο Ισοκράτης ότι θα ικανοποιούσε περισσότερο τον Ευαγόρα;
2. Πώς λειτουργεί ο φθόνος όταν πρόκειται να τιμηθούν κατορθώματα ένδοξων ανδρών;
3. Ο Περικλής στον *Επιτάφιο* λόγο που εκφωνεί προς τιμήν των Αθηναίων που έπεσαν κατά το πρώτο έτος του Πελοποννησιακού πολέμου παρατηρεί: μέχρι γάρ τοῦδε ἀνεκτοὶ οἱ ἔπαινοὶ εἰσι περὶ ἑτέρων λεγόμενοι, ἕς ὅσον ἂν καὶ αὐτὸς ἕκαστος οἴηται ἰκανὸς εἶναι δρᾶσαί τι ὧν ἤκουσεν· τῷ δὲ ὑπερβάλλοντι αὐτῶν φθονοῦντες ἤδη καὶ ἀπιστοῦσιν (Θουκ. 2.35.2-3: γιατί μέχρι αυτού του



σημείου είναι ανεκτοί οι έπαινοι, όταν λέγονται για άλλους, στον βαθμό δηλαδή που ο καθένας νομίζει ότι είναι ικανός να κάνει κάτι από όσα άκουσε· επειδή όμως καταλαμβάνονται από φθόνο για ό,τι τους ξεπερνάει, δείχνουν γι' αυτό δυσπιστία). Να συγκρίνετε την άποψη αυτή με όσα διαβάσατε στο κείμενο του Ισοκράτη.

**Ο Αχιλλέας
ξεπερνούσε
όλους τους Αχαιοούς
στην ομορφιά
και στην ανδρεία
(450 π.Χ. Μουσείο
Βατικανού)**





**Ο Ηρακλής αποτελεί
το πρότυπο
του ισχυρού και
ακατάβλητου ήρωα.
Στην παράσταση αυτή
εικονίζεται η πάλη του
με το λιοντάρι της
Νεμέας**

(520 π.Χ. Βρετανικό Μουσείο).

**Ο Θησέας ορμά
με το ξίφος του
στον Μινώταυρο
(470 π.Χ.,**

**Αρχαιολογικό
Μουσείο Spina Φερράρας)**



B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ὁ πατήρ

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο
τοῦ πατρός]

Ομόρριζα απλά

Αρχαία Ελληνική

ἡ πάτρα [= η πατρίδα]

Αρχαία / Νέα Ελληνική

ἡ πατρίς (-ίδα), πάτριος (αναφέρεται κυρίως σε νόμους, σε παραδόσεις και σε προγονικά έθιμα)

πατρικός, ἡ πατριά [= η καταγωγή, η οικογένεια], πατρῶος [= αυτός που ανήκει στον πατέρα, στον πρόγονο], ὁ πατριώτης, πατριωτικός, πατρόθεν [= από τον πατέρα], ὁ πατριός (ν.ε. πατριός)

Νέα Ελληνική

πατρότητα, πατερικός, το πατριω-
τάκι, πατριωτικά, πατριωτισμός

Ομόρριζα σύνθετα

Αρχαία Ελληνική

ὁ ὀμοπάτωρ [= ο ομοπάτριος], ὁ φι-
λοπάτωρ [= αυτός που αγαπάει τον
πατέρα του], ὁ/ἡ πατρομήτωρ [= ο
παππούς η γιαγιά], ὁ πατραλοίας
[= ο πατροκτόνος], πατρωνύμιος [=
αυτός που έχει το όνομα του πατέρα]

Αρχαία / Νέα Ελληνική

πατροπαράδοτος, πατροφόνος,
πατροκτόνος, ὁ πατριάρχης [= 1. ο
αρχηγός της οικογένειας, 2. ιερατι-
κός τίτλος], πατρωνυμικός, ὁ/ἡ
ἄπάτωρ [= ο αγνώστου πατρός] ὁ
προπάτωρ (-ορας), ὀμοπάτριος, ἡ
Κλεοπάτρα [κύριο όνομα = αυτή που

κατάγεται από ένδοξο πατέρα], ὁ φι-
λόπατρις, ἡ φιλοπατρία, ἄπατρις

Νέα Ελληνική

πατρώνυμο, πατρογονικός,
πατρολογία, πατριδογνωσία,
πατριδολατρία, Πατριαρχείο

Ασκήσεις

1. Να συνδυάσετε τις λέξεις της στήλης Α΄ με τις λέξεις της στήλης Β΄ και, αφού δημιουργήσετε αποδεκτά ονοματικά σύνολα, να τα χρησιμοποιήσετε σε προτάσεις:

A΄	B΄
1. πατρογονικός	α. εστίες
2. πατριωτικός	β. φιλοξενία
3. δεύτερη	γ. αγώνας
4. πατερικός	δ. Πατριαρχείο
5. πατροπαράδοτος	ε. πατρίδα
6. Οικουμενικός	στ. κείμενο

2. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα λέξεις της ν.ε. συνώνυμες των παρακάτω:

συμπολίτης,

συντοπίτης

→

πρόγονος

→

εθνικός

→

πατριωτισμός

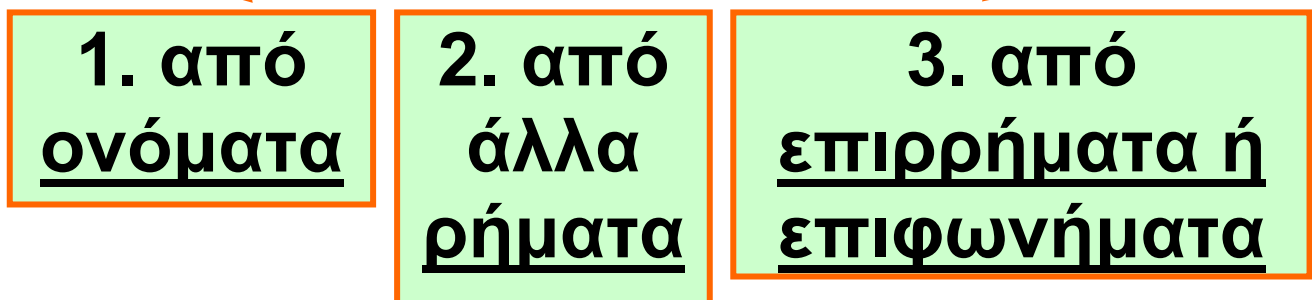
→

3. Σε ποιες περιπτώσεις και με ποια ειδικότερη σημασία χρησιμοποιούνται οι φράσεις; «Πάτερ ημών», «Πατέρες της Εκκλησίας», «πάτερ φαμίλιας», «πνευματικός πατέρας», «παίρνω (κάτι) πατριωτικά».

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή ρημάτων

Ρήματα παράγονται:



Παραγωγή ρημάτων από ονόματα

Τα ρήματα που παράγονται από ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα) σημαίνουν **είμαι, κάνω, έχω** ή **προξενώ** αυτό που δηλώνει το όνομα από το οποίο προέρχονται.

Στην παραγωγή ρημάτων από ονόματα χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες **παραγωγικές καταλήξεις**, οι οποίες προέρχονται από αρχική παραγωγική κατάληξη **-jω** [βάλ-jω > βάλλω, τιμά-jω > τιμάω):

Καταλήξεις ρημάτων που παράγονται από ονόματα

-(ι)άω	τιμ-άω, τιμῶ < τιμή, έρυθρ-ιάω, έρυθριῶ < έρυθρός
-έω	φθον-έω, φθονῶ < φθόνος
-όω	άξι-όω, άξιῶ < άξιος
-εύω	κινδυν-εύω < κίνδυνος
-σσω / -ττω	αίμά-σσω / -ττω (= ματώνω) < αίμα
-ζω	άγορά-ζω < άγορά
-άζω	όνομ-άζω < όνομα
-ίζω	άγν-ίζω < άγνός
-αίνω	ύγι-αίνω < ύγιής
-ύνω	αίσχ-ύνω < αίσχος
-αίρω	καθ-αίρω < καθαρός
-λω	ποικίλ-λω < ποικίλος

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τα ονόματα της στήλης Α΄ με τα παράγωγα ρήματα της στήλης Β΄:

A΄	B΄
1. ἰκέτης	α. βοάω, βοῶ
2. παῖς	β. δουλόω, δουλώ
3. μέλας	γ. ἀνιάω, ἀνιῶ
4. ἐχθρός	δ. δοξάζω
5. ἀνία	ε. σκηνέω, σκηνῶ
6. σκηνή	στ. δουλεύω
7. δοῦλος	ζ. ἐχθραίνω
8. δόξα	η. παιδεύω
9. βοή	θ. μελαίνω
	ι. παίζω
	ια. ἰκετεύω

2. Να σχηματίσετε παράγωγα
ρήματα από τα παρακάτω ονόματα:

τόλμη	>	_____
παγίς (-ίδος)	>	_____
θερμός	>	_____
εύεργέτης	>	_____
νόσος	>	_____
πόνος	>	_____

3. Να γράψετε από ποια ονόματα
προέρχονται τα παρακάτω ρήματα:

ὀρίζω	<	_____
λαμπρύνω	<	_____
φονεύω	<	_____
ἐρίζω	<	_____
στεφανῶ(-όω)	<	_____
ορμάω (-άω)	<	_____

Γ. Γραμματική

1. Ο αναδιπλασιασμός

Οι συντελικοί χρόνοι, δηλαδή ο παρακείμενος, ο υπερσυντέλικος και ο συντελεσμένος μέλλοντας, έχουν στην αρχή του θέματος **αναδιπλασιασμό** σε όλες τις εγκλίσεις και στους ονοματικούς τύπους (απαρέμφατο, μετοχή).

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε τρεις τύπους παρακειμένου με αναδιπλασιασμό: **πεφύκασιν**, **γεγόνασιν** και **πεπονθότες**.

Είδη ομαλού αναδιπλασιασμού

Το ρήμα αρχίζει από:	είδος αναδιπλασιασμού
<p>A.</p> <p>1. απλό σύμφωνο (εκτός του ρ-)</p> <p>2. δύο σύμφωνα, από τα οποία:</p> <p>→ το πρώτο είναι άφωνο (κ, γ, χ, π, β, φ, τ, δ, θ)</p> <p>→ και το δεύτερο υγρό ή ένρινο (μ, ν, λ, ρ)</p>	<p>επανάληψη του αρχικού συμφώνου + ε</p> <p>λύω → λέλυκα</p> <p>γράφω → γέγραφα</p>

<p>Β.</p>	<p>1. διπλό σύμφωνο (ζ, ξ, ψ)</p> <p>2. ρ-</p> <p>3. δύο σύμφωνα, χωρίς να είναι το πρώτο άφωνο και το δεύτερο υγρό ή ένρινο</p> <p>4. τρία σύμφωνα</p>	<p>συλλαβική αύξηση (βλ. Ενότητα 7)</p> <p>ψεύδω → έψευκα</p> <p>ράπτω → έρραφα (Προσοχή στον διπλασιασμό του ρ!)</p> <p>κτείνω → έκτονα</p> <p>στρατεύω → έστράτευκα</p>
<p>Γ.</p>	<p>φωνήεν ή δίφθογγο</p>	<p>Χρονική αύξηση (βλ. Ενότητα 7)</p> <p>έλπίζω → ήλπικα</p> <p>άθροίζω → ήθροικα</p>

Παρατηρήσεις.

1. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται στον αναδιπλασιασμό που παίρνουν τα ρήματα που αρχίζουν από δασέα σύμφωνα (**χ, φ, θ**), τα οποία τρέπονται στα αντίστοιχα ψιλά (**κ, π, τ**):

χ → κ	χορεύω	→	κε-χόρευκα
φ → π	φυλάττω	→	πε-φύλαχα
θ → τ	θύω	→	τέ-θυκα

2. Στα σύνθετα ή παρασύνθετα ρήματα με **α΄ συνθετικό πρόθεση** ο αναδιπλασιασμός μπαίνει **μετά** την πρόθεση, π.χ. **άπο-γράφω** → **άπο-γέ-γραφα**.

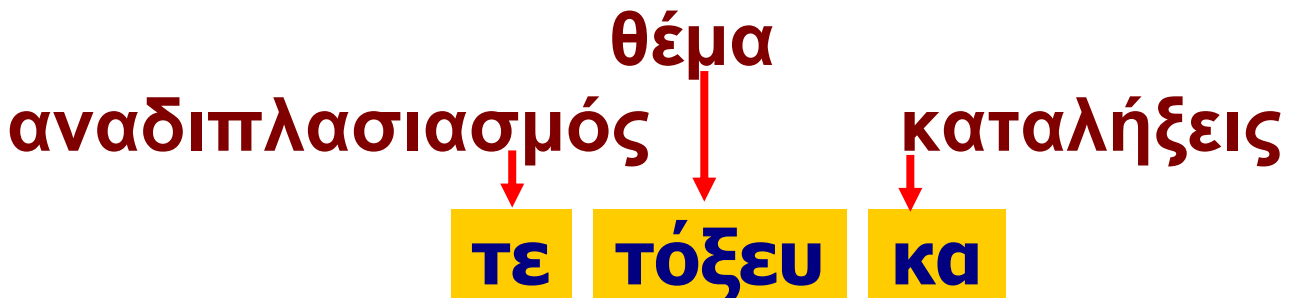
3. Ιδιαίτερο είδος αναδιπλασιασμού είναι ο **αττικός**.

Ρήματα που αρχίζουν από α, ε, ο, στους συντελικούς χρόνους επαναλαμβάνουν τους δύο πρώτους φθόγγους του θέματος και συγχρόνως τρέπουν σε μακρό το αρχικό φωνήεν, δηλαδή α → η, ε → η, ο → ω, π.χ.
ἀκούω → ἀκήκοα (< ἀκ-ἀκο-α),
ἐλαύνω → ἐλήλακα (< ἐλ-ἐλα-κα),
ὀρύττω → ὀρώρυχα (< ὀρ-ὀρυ-χα).

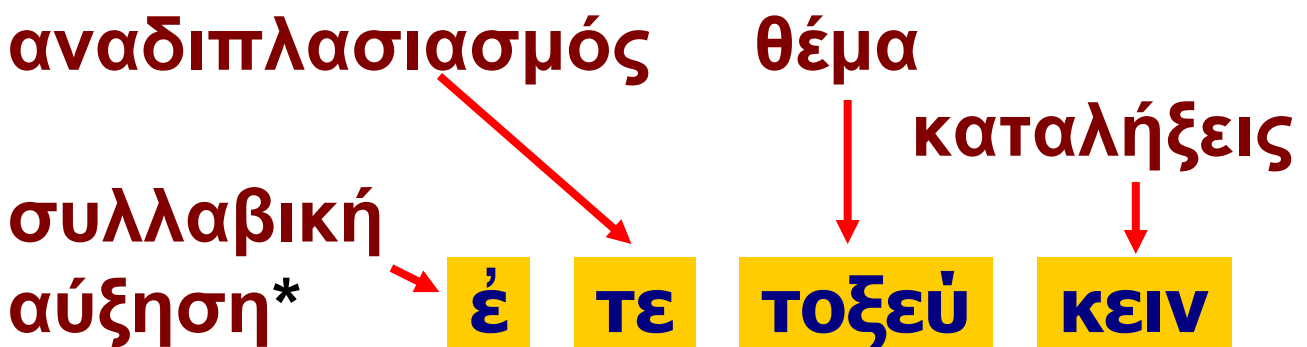
2. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

Σε αυτή την Ενότητα θα διδαχτείτε τον σχηματισμό της οριστικής έγκλισης του παρακειμένου και του υπερσυντελικού των βαρύτονων φωνηεντόληκτων ρημάτων στην ενεργητική φωνή.

Σχηματισμός οριστικής παρακειμένου ε.φ.



Σχηματισμός οριστικής υπερσυντελικού ε.φ.



* Μόνο τα ρήματα που ως αναδιπλασιασμό επαναλαμβάνουν το αρχικό σύμφωνο μαζί με ένα **-ε-**. Τα υπόλοιπα στον υπερσυντέλικο παρουσιάζουν μόνο αναδιπλασιασμό, π.χ. **ἀθροίζω** → **ἤθροικα** → **ἤθροίκειν**, **στρατεύω** → **ἔστράτευκα** → **ἔστρατεύκειν**.

Κλίση

οριστική παρακειμένου	οριστική υπερσυντελικού
ΤΕ-ΤΌΞΕΥ-ΚΑ	Έ-ΤΕ-ΤΟΞΕΨ-ΚΕΙΝ
ΤΕ-ΤΌΞΕΥ-ΚΑΣ	Έ-ΤΕ-ΤΟΞΕΨ-ΚΕΙΣ
ΤΕ-ΤΌΞΕΥ-ΚΕ	Έ-ΤΕ-ΤΟΞΕΨ-ΚΕΙ
ΤΕ-ΤΟΞΕΨ-ΚΑΜΕΝ	Έ-ΤΕ-ΤΟΞΕΨ-ΚΕΜΕΝ
ΤΕ-ΤΟΞΕΨ-ΚΑΤΕ	Έ-ΤΕ-ΤΟΞΕΨ-ΚΕΤΕ
ΤΕ-ΤΟΞΕΨ-ΚΑΣΙ(ν)	Έ-ΤΕ-ΤΟΞΕΨ-ΚΕΣΑΝ

3. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού ενεργητικής φωνής αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

α. **Ουρανικόληκτα:** Σχηματίζουν την οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού με **μετατροπή του ουρανικού χαρακτήρα του θέματος σε -χ-**, π.χ. κηρύττω → κε-κήρυχ-α →

ἐ-κε-κηρύχ-ειν, τάττω → τέ-ταχ-α
→ ἐ-τε τάχ-ειν.

β. **Χειλικόληκτα**: Σχηματίζουν την οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού με **μετατροπή του χειλικού χαρακτήρα του θέματος σε -φ-**, π.χ. τρίβω → τέ-τριφ-α → ἐ-τε-τρίφ-ειν, κόπτω → κέ-κοφ-α → ἐ-κε-κόφ-ειν.

γ. **Οδοντικόληκτα**: Σχηματίζουν την οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού με τον χρονικό χαρακτήρα -κ-, αφού προηγουμένως **αποβάλουν τον οδοντικό χαρακτήρα**, π.χ. πείθω → πέ-πει-κα → ἐ-πε-πεί-κειν, κομίζω → κε-κόμι-κα → ἐ-κε-κομί-κειν.

Ασκήσεις

1. Να κλίνετε την οριστική του παρακειμένου και του υπερσυντελικού των ρημάτων: **ἰδρύω, κωλύω, πράττω.**

2. Να μεταφέρετε τα ρήματα από την οριστική του ενεστώτα στην οριστική των χρόνων που ζητούνται:

ενεστώτας	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
ταράττει		
βλάπτομεν		
σπουδάζετε		
πταίουσιν		

3. Στις προτάσεις που ακολουθούν να συμπληρώσετε τον σωστό τύπο της οριστικής του παρακειμένου:

- α. Ἡ πόλις ἡμῶν σύμπασαν τὴν
Ἑλλάδα πολλάκις ἤδη
_____ (σώζω).
- β. Ἡμεῖς _____
(στρατεύω) ἐπὶ βασιλέα.
- γ. Ὑμεῖς ταῦτα _____
(πράττω) κατὰ τοὺς θεῶν
ὄρκους.
- δ. Σὺ δὲ _____
(φροντίζω), ὥστε μηδὲν τῶν
ἐπιτηδείων ἐλλείπειν (= ὥστε να
μη λείπει τίποτε ἀπὸ τα ἀναγκαῖα).
- ε. Ἀλκιβιάδης _____
(βλάπτω) τοὺς συνόντας (= αυ-
τοὺς που τον συναναστρέφονται).

4. Να συμπληρώσετε καθέτως
τους αντίστοιχους τύπους των
ἄλλων χρόνων των παρακάτω
ρημάτων:

επιθετικε			αυτοκρατορικος
	αυτοκρατορικη		αυτοκρατορικος
			αυτοκρατορικος
		αυτοκρατορικη	αυτοκρατορικη
			αυτοκρατορικος
			αυτοκρατορικος

			αυτοκρατορικος
			αυτοκρατορικος
	αυτοκρατορικη		αυτοκρατορικος
			αυτοκρατορικη
αυτοκρατορικη			αυτοκρατορικος
		αυτοκρατορικη	αυτοκρατορικος

5. Να μεταφέρετε τα υπογραμμισμένα ρήματα στην οριστική του παρακειμένου και του υπερσυντελικού:

α. Ἐγὼ γὰρ οὕτω σφόδρα ἑμαυτῷ πιστεύω (= τόσο μεγάλη εμπιστοσύνη έχω στον εαυτό μου), ὥστε σύνειμι ἀδεῶς (= συναναστρέφομαι χωρίς φόβο) τοῖς πονηροτάτοις.
(_____ / _____)

β. θαυμάζω δὲ Λακεδαιμονίων πάντων μάλιστα.
(_____ / _____)

γ. Καὶ οὐ τοῦτο μόνο συνεβούλευον τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔδωκα τριάκοντα δραχμὰς ἑκατέρῳ.
(_____ / _____)

δ. Τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα οὔτε τοὺς ἰδιώτας οὔτε τὸ κοινὸν τῆς πόλεως βλάπτει.

(_____ / _____)

6. Να γράψετε τα παρακάτω ρήματα στην α.ε.:

έχει αλλάξει
(ἀλλάττω) → _____

έχουμε φυλάξει
(φυλάττω) → _____

είχες καταδιώξει
(διώκω) → _____

είχαν γράψει
(γράφω) → _____

**Τιμαὶ γὰρ καὶ ἄθλα, δελέατα ἃ
ὁ θεὸς ἔδωκεν ἀνθρώποις,
μεγάλων πόνων καὶ ἰδρώτων
εἰς ἀνάγκας καθιστᾷσι**

Ἄντιφῶν 49 (εκδ. Diels- Kranz)

**Οἱ τιμές και τα βραβεῖα, δολώ-
ματα που ο θεός ἔδωσε στους
ανθρώπους, τους αναγκάζουν
να υπομένουν μεγάλα βάσανα
και μόχθους.**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΝΟΤΗΤΑ 6 6

**Η ομορφιά δεν είναι το παν
(Μύθος του Αισώπου, διασκευή)**

Α. Κείμενο

Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: πίνω

**Β2. Ετυμολογικά: Παραγωγή
ουσιαστικών από ρήματα (α' μέ-
ρος): ουσιαστικά που δηλώνουν
το πρόσωπο που ενεργεί,
ενέργεια, πάθος, κατάσταση, το
αποτέλεσμα ενέργειας**

**Γ. Γραμματική: Α' κλίση
ουσιαστικών**

ΕΝΟΤΗΤΑ 7 39

**Η λύση του γόρδιου δεσμού
(Άρριανός, *Άλεξάνδρου Ανάβασις*
2.3.1-8, διασκευή)**

Α. Κείμενο

**B1. Λεξιλογικός Πίνακας: ζευγνύω
(και ζεύγνυμι)**

**B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (β' μέρος):
ουσιαστικά που δηλώνουν
όργανο ή μέσο, τόπο**

Γ. Γραμματική: 1. Η αύξηση 2. Οριστική παρατατικού ρ. εἶμί 3. Οριστική παρατατικού και αορίστου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων 4. Οριστική αορίστου ε.φ. αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

ΕΝΟΤΗΤΑ 8 73

**Ένα μοιραίο λάθος (Λουκιανός,
Νεκρικοί Διάλογοι 17, διασκευή)**

A. Κείμενο

**B1. Λεξιλογικός Πίνακας:
ἐλεύθερος**

**B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή
ουσιαστικών από επίθετα**

Γ. Γραμματική: 1. Δευτερόκλιτα επίθετα 2. Η δεικτική αντωνυμία οὗτος, αὕτη, τοῦτο

ΕΝΟΤΗΤΑ 9 104

Ανυπέρβλητα πρότυπα (Ἴσοκράτης, *Εὐαγόρας* 1-6, διασκευή)

Α. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: ὁ πατήρ

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ρημάτων (α' μέρος): παραγωγή ρημάτων από ονόματα

Γ. Γραμματική: 1. Ο αναδιπλασιασμός 2. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού ε.φ. βαρύτονων ρημάτων 3. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού ε.φ. αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.